

JAK WŁĄCZAĆ EKONOMIĘ SPOŁECZNĄ W PROCES REWITALIZACJI?





Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

DES

Departament Ekonomii
Społecznej i Solidarnej

JAK WŁĄCZAĆ EKONOMIĘ SPOŁECZNĄ W PROCES REWITALIZACJI?

Warszawa 2019



Publikacja została przygotowana w ramach projektu „Spójna integracja regionalna ekonomii społecznej”. Projekt jest realizowany przez Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych wraz z partnerami: Fundacja IDEA Rozwoju, Stowarzyszenie Trenerów Organizacji Pozarządowych STOP.

Autor:

Mariusz Kwiatkowski

Recenzja wydawnicza:

dr hab. Bohdan Skrzypczak, Uniwersytet Warszawski

ISBN: 978-83-64309-99-1



Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Wydawca:

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej
ul. Nowogrodzka 1/3/5, 00-513 Warszawa
www.mrpips.gov.pl, www.ekonomiaspoleczna.gov.pl

Biblioteka
Ekonomii
Społecznej
i Solidarnej



Łamanie i druk:

Zakład Wydawniczo-Poligraficzny Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
ul. Usypiskowa 2, 02-386 Warszawa
Zam. 154/2019

Egzemplarz bezpłatny

Warszawa, luty 2019 r.



Fundusze
Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój



Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

WSTĘP

Mur na okładce tej publikacji jest symbolem. Działania na rzecz dobrze rozumianej, uspołecznionej, partycypacyjnej i inkluzyjnej rewitalizacji przypominają niekiedy próby przebicia się przez mur. Podobnie bywa w przypadku próby włączenia ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej w działania na rzecz rozwoju społeczności lokalnych. Moje doświadczenia jako badacza i uczestnika wskazują na to, że potrzebne jest nie tylko zespolenie sił społecznych, ale także opracowanie takiego toku postępowania, który dałby sektorowi społecznemu szansę włączenia się w procesy, które decydują o naszej wspólnej przyszłości.

Pomysł na tę publikację zrodził się podczas spotkań doradczych z Regionalnymi Ośrodkami Polityki Społecznej (ROPS), rozmów i dyskusji dotyczących sposobów i formuł włączenia ekonomii społecznej w procesy rewitalizacyjne. Zastanawialiśmy się także nad rolą ROPS, Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej (RKRES) i szerzej sektora ekonomii społecznej w tych procesach.

Celem tej publikacji jest wskazanie sposobów włączania ekonomii społecznej w procesy rewitalizacyjne. Jest ona skierowana do wszystkich, którzy są zainteresowani rozwojem lokalnym, ze szczególnym uwzględnieniem tych, którym bliska jest idea rozwoju inkluzyjnego, uwzględniającego potrzeby osób i środowisk defaworyzowanych. Przede wszystkim powinna być użytecznym i praktycznym poradnikiem dla przedstawicieli ROPS, członków RKRES i wspierać je w planowaniu i włączaniu ekonomii społecznej do realizacji działań rewitalizacyjnych. Będzie także przydatna dla animatorów Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, członków Komitetów Rewitalizacji, pracowników służb społecznych na poziomie powiatów i gmin (PCPR, OPS), społeczników, reprezentantów sektora obywatelskiego oraz oczywiście dla przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej i podmiotów reintegracyjnych.

Publikacja składa się z kilku części. Zaczynam od próby pogłębionego uzasadnienia potrzeby włączania („Sens włączania”). Następnie opisuję kolejno: bariery, zasady, etapy, ścieżki oraz udane przykłady włączania. Broszura zawiera też zestaw instrukcji, które mogą być użyteczne w procesie włączania.

Mur jest symbolem podwójnym.¹ Z jednej strony, może symbolizować trudności, które spotykamy na drodze do uspołecznienia rewitalizacji. Z drugiej

¹ Na okładce – mur w Strzelcach Krajeńskich: (fot. A.M. Kwiatkowski, fot. B.P. Bagiński).

strony – jednak symbolizuje moc, którą jesteśmy w stanie uzyskać odpowiednio łącząc siły, nawiązując dobre relacje między mieszkańcami, organizacjami, instytucjami, sektorami. Mur – jak pokazuje druga fotografia – można przebić, dosłownie i w przenośni. Tak się stało w jednej z opisywanych w tej publikacji miejscowości.

Dlaczego chcemy przebijać mur? Naszym celem jest spójna i silna społeczność, zdolna do samodzielnego rozwiązywania wspólnych problemów. Ekonomia społeczna skutecznie i trwale włączona w procesy rewitalizacyjne jest środkiem do tego celu. Mam nadzieję, że dzięki tej lekturze kilka cegieł i kamieni uda się wykruszyć...

Jeśli tak się stanie, to będzie to wspólny sukces wszystkich, którzy przyczynili się do powstania tej publikacji, a takich osób jest bardzo wiele. Wymienię tylko nazwy instytucji i organizacji, bez nazwisk, bo zabrakłoby miejsca. Jestem wdzięczny koleżankom i kolegom z projektu „Spójna integracja regionalna ekonomii społecznej” (SIREs), którzy uznali problematykę, którą się zajmuję za godną inwestycji i wsparcia. Szczególną rolę odegrał zespół zajmujący się koordynacją ekonomii społecznej w wielkopolskim ROPS, który zainspirował mnie i wspierał w poszukiwaniach badawczych. Dziękuję wszystkim, którzy wzięli udział w spotkaniach doradczych w kilku regionach (Lubuskie, Wielkopolska, Świętokrzyskie, Podkarpacie, Śląsk, Dolny Śląsk). Moją rolą było – tak jak się umawialiśmy – zarysowanie „ABC rewitalizacji”, ale za każdym razem doradca okazywał się również uczniem, ponieważ wiedza i doświadczenie pracowników ROPS jest cennym elementem całego systemu wsparcia. Moim laboratorium była głównie Wielkopolska i Lubuskie.

Poza wymienionymi już jednostkami, chciałbym wskazać dwie, które wyróżniają się pod względem aktywności w sferze włączania ekonomii społecznej w proces rewitalizacji. Są to Fundacja Pomocy Wzajemnej „Barka” oraz Stowarzyszenie na rzecz Spółdzielni Socjalnych. Bardzo dziękuję, licząc na kontynuację współpracy.

Mariusz Kwiatkowski

Spis treści

Rozdział 1 SENS WŁĄCZANIA	7
Spójna społeczność	8
Skuteczna rewitalizacja	10
Wzmocniona ekonomia społeczna	13
Rozdział 2 BARIERY WŁĄCZANIA	14
Deficyt wiedzy i dobrych praktyk	15
Partykularyzm i krótka perspektywa czasowa	17
Ograniczenie zaufania i zdolności do współpracy	18
Rozdział 3 ETAPY WŁĄCZANIA	20
Pogłębione diagnozowanie	21
Partycypacyjne programowanie	23
Partnerska realizacja	26
Rozdział 4 ZASADY I ŚCIEŻKI WŁĄCZANIA	27
LISTA INSTRUKCJI	30
INSTRUKCJA NR 1 ABC REWITALIZACJI	31
INSTRUKCJA NR 2 JAK CZYTAĆ PROGRAMY REWITALIZACJI? (PR)	33
INSTRUKCJA NR 3 PRZYKŁADY DOBRYCH PRAKTYK	39
Krosno Odrzańskie	40
Szprotawa	44
Komorniki koło Poznania	49
Strzelce Krajeńskie	52
Poznań	57
INSTRUKCJA NR 4 INTERESARIUSZE REWITALIZACJI	59
INSTRUKCJA NR 5 KTO ODPOWIADA ZA REWITALIZACJĘ W GMINIE?	60
INSTRUKCJA NR 6 PODSTAWY UMOWY PARTNERSTWA	61
INSTRUKCJA NR 7 SPACERY BADAWCZE	62
INSTRUKCJA NR 8 FISZKA PROJEKTOWA W PROGRAMIE REWITALIZACJI	66
INSTRUKCJA NR 9 PRACOWNIA SPÓJNOŚCI	70
Bibliografia	72
Wykaz zastosowanych skrótów	73

Rozdział 1 SENS WŁĄCZANIA

*Aby skutecznie działać na rzecz włączenia ekonomii społecznej w proces rewitalizacji trzeba dobrze **rozumieć sens tego przedsięwzięcia**.*

Celem rozdziału jest „uzbrojenie” Czytelnika w zestaw argumentów, dzięki którym on sam będzie rozumiał sens włączenia i będzie także zdolny do przekonywania innych interesariuszy procesu do podejmowania odpowiednich działań w tym kierunku. Jest to istotne w kontekście działań rzeczniczych i animacyjnych prowadzonych przez ROPS na rzecz ekonomii społecznej i włączenia jej w działania na rzecz rozwoju lokalnego poprzez rewitalizację (począwszy od współpracy z IZ RPO nad określaniem kryteriów wyboru projektów w konkursach dotyczących rewitalizacji, przez działania na rzecz włączenia ekonomii społecznej w procesy planowania i realizacji rewitalizacji – od przygotowywania lokalnego programu rewitalizacji, po realizację przedsięwzięć przewidzianych w planie). W tym kontekście niebagatelną rolę mają tu także OWES-y jako instytucje prowadzące działania animacyjne na rzecz ekonomii społecznej i rozwoju samych podmiotów ekonomii społecznej.

Przedstawione tutaj argumenty wiążą się z przyjęciem określonej wizji społeczności lokalnej, rewitalizacji i ekonomii społecznej, jak i jej części – czyli przedsiębiorczości społecznej, oraz ich wzajemnych powiązań:

- **Spółeczność lokalna** – spójna wspólnota włączająca
- **Rewitalizacja** – istotny czynnik rozwoju lokalnego
- **Ekonomia społeczna** – odpowiednie narzędzie wprowadzania oczekiwanych zmian społecznych.

***Sens włączenia** polega na budowaniu spójnej społeczności, dzięki powiązaniu ze sobą narzędzi z zakresu rewitalizacji i ekonomii społecznej.*

Argumenty przedstawione w rozdziale odnoszą się do trzech następujących, powiązanych ze sobą twierdzeń:

1. Celem rewitalizacji jest budowa spójnych społeczności

2. Rewitalizacja może być skuteczniejsza dzięki ekonomii społecznej

3. Ekonomia społeczna może się wzmocnić, dzięki włączeniu w proces rewitalizacji

Spójna społeczność

1. Celem rewitalizacji jest budowa spójnych społeczności

Spójna społeczność wyróżnia się zdolnością do nawiązywania i rozwijania trwałych, pozytywnych relacji między jednostkami, grupami i instytucjami oraz do skutecznego rozwiązywania wspólnych problemów.

Cechy spójnej społeczności:

- Poczucie wspólnej przynależności, zamiast izolowania się od „obcych”,
- Zaufanie i zdolność do współdziałania w celu rozwiązywania wspólnych problemów, zamiast nadmiernej ostrożności i zamykania się w wąskim kręgu,

- Włączanie najsłabszych w główny nurt życia społecznego, zamiast tworzenia enklaw biedy i wykluczenia,
- Uczestnictwo (partycypacja) mieszkańców w podejmowaniu istotnych dla nich decyzji, zamiast bierności,
- Tolerancja dla odmienności i zdolność do dialogu z „Innymi”, zamiast odrzucenia,
- Uznanie wspólnych reguł i instytucji, zamiast partykularyzmu i bezprawia,
- Równość szans, zamiast pogłębiania nierówności społeczno-ekonomicznych.

W JAKI SPOSÓB REWITALIZACJA MOŻE PRZYCZYNIĆ SIĘ DO BUDOWANIA SPÓJNYCH SPOŁECZNOŚCI?

- **Rewitalizacja – zgodnie z założeniami – stanowi próbę wyprowadzenia społeczności ze stanów kryzysowych².** Szczególnym wyzwaniem dla społeczności są sytuacje, w których dochodzi do nakładania się na siebie kilku rodzajów kryzysu (społeczny, gospodarczy, ekologiczny, infrastrukturalny). Mówimy wtedy o kumulacji stanów kryzysowych. Taka sytuacja występuje w wielu polskich gminach – **ponad 20% ich powierzchni to tereny zdegradowane** (Mliczyńska-Hajda: 4). Udana rewitalizacja może ten stan zmienić.
- **Aby to się udało, potrzebna jest rewitalizacja z prawdziwego zdarzenia.** Dotychczas, jak zgodnie przyznają badacze i obserwatorzy, pod hasłem rewitalizacji przeważnie przeprowadzano remonty. Zaobserwowano, że na „rewitalizację” przeznaczono bardzo duże środki, jednak wysoka wartość inwestycji realizowanych w jej ramach przyniosła niskie efekty społeczne.
- **Dotychczas udział projektów społecznych w programach rewitalizacyjnych jest zdecydowanie zbyt niski.** Szczegółowa analiza, którą przeprowadzono w województwie wielkopolskim wskazuje, że udział projektów społecznych w latach 1999–2015 szacuje się zaledwie na 20% (Kołsut, Ciesiółka, Kudlak 2017: 59). Te dane są niepokojące, ponieważ województwo wielkopolskie jest uznawane za jedno z najbardziej „uspołecznionych”. Można więc

² Por. z zapisami Ustawy z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji (Dz.U. 2015, poz. 1777) – <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001777>

podejrzewać, że proporcje w innych województwach są jeszcze mniej korzystne.

- **Dobrze rozumiana rewitalizacja, służąca budowie spójnej społeczności to rewitalizacja wykonywana z udziałem mieszkańców.** Badacze wskazują na wyraźną dominację sektora publicznego w procesie planowania i realizacji rewitalizacji oraz znikomy udział mieszkańców w procesie rewitalizacji (Boryczka 2015: 297–298). Poważnym problemem jest też brak odpowiedniego monitoringu działań rewitalizacyjnych (Kołsut, Ciesiołka, Kudłak 2017: 63).

Skuteczna rewitalizacja

2. Rewitalizacja może być skuteczniejsza dzięki ekonomii społecznej

W JAKI SPOSÓB EKONOMIA SPOŁECZNA MOŻE PRZYCZYNIĆ SIĘ DO ZWIĘKSZENIA SKUTECZNOŚCI DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH?

Ekonomia społeczna jest aktywnością oddolną, dopasowaną do potrzeb i możliwości środowisk lokalnych. Ekonomia społeczna, zgodnie z zapisami Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014–2023 jest tu rozumiana jako to sfera aktywności obywatelskiej i społecznej, która poprzez działalność gospodarczą i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu. Przedsiębiorstwo społeczne (PS) to podmiot ekonomii społecznej prowadzący działalność gospodarczą lub działalność oświatową lub działalność kulturalną, w którym zatrudnione są osoby z grup defaworyzowanych, a zarządzanie nim oparte jest o partycypację członków. Podmioty ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstwa społeczne, nie prywatyzują zysku lub nadwyżki bilansowej.

W poprzednich latach analitycy odnotowali, że w procesach rewitalizacji występuje bardzo mało oddolnych inicjatyw organizacji społecznych (Boryczka 2015: 298). Zasadniczym podmiotem programu rewitalizacji jest społeczność ulicy, kwartału, dzielnicy, miasta, zatem działania ożywiające

przestrzeń powinny wpływać z inicjatyw lokalnych. Rolą sektora publicznego jest wspieranie tych inicjatyw za pomocą różnych instrumentów (Czyżewska: 3). Włączenie przedsiębiorczości społecznej do rewitalizacji może być takim właśnie instrumentem – odpowiedzią na jedną z głównych bolączek dotychczasowej praktyki – bierność społeczną.

- **Ekonomia społeczna i przedsiębiorczość społeczna może więc przyczynić się do przywrócenia rewitalizacji jej społecznego sensu** (Herbst 2008: 4). Socjologowie podkreślają, że warunkiem skutecznej rewitalizacji jest społeczna mobilizacja, która może prowadzić do powstania właściwych ruchów społecznych (Szczepański, Śliz 2011: 26). Wydaje się, że przedsiębiorczość społeczna ze względu na swoją specyfikę, hybrydowy charakter (powstaje na styku sektorów) i łączenie celów biznesowych ze społecznymi ma w sobie potencjał mobilizacyjny.
- **Udział podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych, w rewitalizacji wzmacnia jej partycypacyjny charakter:** „W rewitalizacji partycypacja oznacza wzajemną komunikację pomiędzy różnymi grupami społecznymi, w trakcie której wszyscy uczestnicy procesu zmian mają możliwość wpływania na podejmowane decyzje (poprzez udział w panelach dyskusyjnych, w radzie programu, w grupach monitorujących) a następnie biorą udział w ich realizacji” (Czyżewska: 3).
- **Włączenie PES może przyczynić się do powstania efektu synergii:** „Dzięki uspołecznionej metodzie przygotowania przekształceń możliwe staje się skorzystanie z efektu synergii – współpraca przynosi lepsze efekty finansowe niż indywidualna realizacja przekształceń przez różne grupy z osobna” (Czyżewska: 3).
- **PES, w tym PS, są odpowiednio przygotowane do realizacji działań ukierunkowanych na przełamywanie izolacji społecznej, a takie są priorytety rewitalizacji:** „rozeznanie potrzeb mieszkańców, motywowanie mieszkańców, zachęcanie ich do uczestnictwa, przezwyciężanie izolacji różnych grup. **Przedsięwzięcia rewitalizacyjne winny być już z definicji prospołeczne, zorientowane na potrzeby mieszkańców**” (Czyżewska: 4).
- **Włączenie podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych może przyczynić się do zapobiega-**

nia negatywnym efektem spekulacyjnym na rynku nieruchomości i zagrożeniom dla osób gorzej sytuowanych (Kołsut, Ciesiółka, Kudlak 2017: 61).



Fot. 1, Fot. 2, Fot. 3, Fot. 4 Przykład zagospodarowania śmietnika i ukrycia go w zieleni pochodzący z jednego ze szprotawskich podwórek (fot. 1–4 D. Bazuń).

Wzmocniona ekonomia społeczna

3. Ekonomia społeczna może się wzmocnić, dzięki włączeniu w proces rewitalizacji

NA CZYM POLEGA EFEKT WZMOCNIENIA EKONOMII SPOŁECZNEJ DZIĘKI UCZESTNICTWU W PROCESIE REWITALIZACJI?

- Podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne często poszukują dla siebie miejsca i odpowiedniej roli w społecznościach lokalnych. **Rewitalizacja stwarza im szansę na odnalezienie dla siebie zadań i zleceń** (począwszy od udziału w konsultacjach społecznych, po realizację zleceń w zakresie zadań dotyczących działań rewitalizacyjnych – tych w obszarze „miękkim”, jak różnorodne działania animacyjne integrujące mieszkańców, oraz w obszarze „twardym” – prace budowlane, adaptacyjne prowadzone zgodnie z profilem branżowym danego przedsiębiorstwa społecznego. Dodatkowo nie do przecenienia jest rola aktywizacyjna samego podmiotu ekonomii społecznej / przedsiębiorstwa społecznego, które tworzą osoby będące w trudnej sytuacji na rynku pracy (przy czym mogą to być szczególnie osoby bezrobotne i inne w trudnej sytuacji z obszaru podlegającego rewitalizacji). Aspekty te wpływają na kompleksowość rewitalizacji.
- **Rewitalizacja jako przedsięwzięcie kompleksowe**, obejmujące działania z zakresu infrastruktury, gospodarki, animacji społecznej i kulturalnej **daje szansę na rozwinięcie kompetencji i poszerzenie zakresu działalności podmiotów ekonomii społecznej / przedsiębiorstw społecznych.**
- Włączając się w działalność komitetu rewitalizacji lub innych ciał doradczych związanych z rewitalizacją **Podmiot ekonomii społecznej czy przedsiębiorstwo społeczne może zwiększyć swoją rozpoznawalność w środowisku lokalnym i zainteresowanie potencjalnych klientów oferowanymi usługami.**
- **Podmioty ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstwa społeczne, mogą włączyć się, a nawet inicjować, procesy rewitalizacyjne, wykraczając poza lokalne czy gminne programy rewitalizacji**, występując z inicjatywami w ramach budżetu obywatelskiego (Leszkowicz-Baczyński 2017) lub podejmując inicjatywę oddolną, tzw. *bottom up* (Opalińska 2017).

Rozdział 2 BARIERY WŁĄCZANIA

Podejmując próby działania na rzecz dobrze rozumianej rewitalizacji, możemy – jak już sygnalizowano – trafić na mur. Bariery są liczne i złożone. Trzeba je umieć zidentyfikować, zrozumieć ich genezę i poszukiwać sposobów pokonania. Sytuacja komplikuje się, kiedy uświadomimy sobie, że niektóre z barier mają charakter zasadniczy, wynikający z odmiennej wizji sfery publicznej, filozofii rządzenia, sposobów organizowania społeczności lokalnej.

Bariery włączania ekonomii społecznej

w proces rewitalizacji stanowią fragment większej całości. Trudny do przebicia mur tworzą dwojakiego rodzaju przekonania.

Pierwsze, przekonanie że o sprawach lokalnych powinien decydować jeden arbiter – rynek. Drugie, że sprawami lokalnymi można zarządzać odgórnie, centralistycznie, autorytarnie.

Obydwa przekonania są nierealistyczne i groźne, ponieważ nie uwzględniają złożonego charakteru życia społecznego i rzeczywistych potrzeb mieszkańców.

W tym rozdziale została przedstawiona i omówiona lista barier włączania ekonomii społecznej / przedsiębiorczości społecznej do procesu rewitalizacji. Można je opisać w postaci następujących twierdzeń:

1. Negatywne doświadczenia związane z rewitalizacją utrudniają proces włączania ekonomii społecznej

2. Rewitalizacji i ekonomii społecznej nie służy pośpiech i realizacja wąskich interesów grupowych i indywidualnych

3. Ważną barierą włączania jest deficyt zaufania i ograniczona zdolność do współpracy

Deficyt wiedzy i dobrych praktyk

1. Negatywne doświadczenia związane z rewitalizacją utrudniają proces włączania ekonomii społecznej

JAKIE DOŚWIADCZENIA Z PRZESZŁOŚCI UTRUDNIAJĄ PROCES WŁĄCZANIA?

- ***Demoralizacja związana z realizacją lokalnych programów rewitalizacji (LPR) w latach 2008–2013***

Analiza wybranych lokalnych programów rewitalizacji (Frączak-Müller, Kwiatkowski 2015) oraz ich konfrontacja z rzeczywiście podjętymi działaniami, wskazuje na poważne rozbieżności między deklarowanymi celami społecznymi, a ich realizacją. Można przypuszczać, że uzyskanie środków na „rewitalizację” ze środków unijnych w poprzednim okresie programowania (2007–2013), pomimo tylko formalnego spełnienia wymogów, może być przyczyną prób kontynuacji tego typu polityki lokalnej i omijania dość restrykcyjnych zapisów ustawowych.

- ***Autorytarny styl zarządzania gminami***

Obserwacje związane z opracowaniem diagnoz społecznych dla wybranych gmin na potrzeby programów rewitalizacji wskazują, że im bardziej autorytarny styl zarządzania gminą, tym większe prawdopodobieństwo wystąpienia rozbieżności między celami społecznymi a ukierunkowaniem przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Biorąc pod uwagę prospołeczne wymogi formalne, w takich gminach należy też się spodziewać działań pozornych, maskujących rzeczywiste cele decydentów.

- ***Cena jako główne kryterium wyboru ekspertów i wykonawców usług***

Wymogi dotyczące opracowania diagnozy, która ma być podstawą programu rewitalizacji oraz wieloetapowych i rozbudowanych form konsultacji mogą okazać się trudne do spełnienia w sytuacji, gdy decydującym kryterium wyboru ekspertów przez gminę będzie cena usługi. Obserwowane przypadki wskazują na to, że obie strony (zleceniodawcy i zleceniobiorcy) przy takim podejściu będą zmuszone do podjęcia działań pozornych, aby wykazać, że proces badań i konsultacji przebiegał zgodnie z założeniami.



Fot. 5, Fot. 6, Fot. 7 Przykład pozytywnej rewitalizacji podwórka wykonanej przez mieszkańców kamienicy przy ul. Nowowiejskiej na Olbinie we Wrocławiu (fot. D. Bazuń). Części infrastrukturalne wykonano na koszt wspólnoty, zielen została zasadzona przez mieszkańców. Wąska i nieurokliwa przestrzeń otoczona niezbyt uroczymi murami nabrała innego charakteru. Śmietnik został ukryty za bluszczem.

Partykularyzm i krótka perspektywa czasowa

2. Rewitalizacji i ekonomii społecznej nie służy pośpiech i realizacja wąskich interesów grupowych i indywidualnych

DLACZEGO POŚPIECH I PARTYKULARYZM STANOWIĄ BARIERĘ WŁĄCZANIA?

- **Partykularyzm grupowy**

Wieloetapowe i zróżnicowane pod względem form konsultacje mogą okazać się trudnym do realizacji zadaniem dla gmin, w których brak jest tego typu pozytywnych doświadczeń i odpowiednich nawyków. W takiej sytuacji istnieje niebezpieczeństwo, że za głos mieszkańców zostanie uznane stanowisko wąskiej grupy (nad)aktywnych obywateli, reprezentujących partykularne interesy, kolidujące z dobrem całej społeczności. Może to również skutkować działaniami pozornymi ze względu na wymóg szerokich konsultacji ze wszystkimi interesariuszami.

- **Oslabiona rola komitetu rewitalizacji**

Zgodnie z Ustawą o rewitalizacji z 9 października 2015 roku w gminie, która chce realizować program rewitalizacji należy powołać komitet rewitalizacji, który będzie ciałem doradczym i kontrolnym władz gminy. Warto, aby w jego skład wchodził także przedstawiciel sektora ekonomii społecznej. Niestety jego powołanie ma nastąpić dość późno, bo do trzech miesięcy po uchwaleniu programu rewitalizacji³. Tak późny moment powołania, kiedy zasadnicze decyzje zostały już podjęte, może powodować, że ciało to będzie miało charakter fasadowy, a jego główną funkcją będzie legitymizowanie działań władz.

³ Rada gminy ma powołać komitet rewitalizacji przed uchwaleniem gminnego programu rewitalizacji albo w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące, licząc od dnia jego uchwalenia, Ustawa, art. 7 punkt 3.

Ograniczenie zaufania i zdolności do współpracy

3. Ważną barierą włączania jest deficyt zaufania i ograniczona zdolność do współpracy

DLACZEGO OGRANICZONE ZAUFANIE I ZDOLNOŚĆ DO WSPÓŁPRACY STANOWIĄ PRZESZKODĘ DOBRZE ROZUMIANEJ REWITALIZACJI?

- ***Deficyt działań edukacyjnych***

Aby zrealizować wymóg partycypacji interesariuszy, a szczególnie mieszkańców, na wszystkich etapach rewitalizacji, niezbędne jest podjęcie działań edukacyjnych (prelekcji, dyskusji, warsztatów). Mieszkańcy przeważnie nie są odpowiednio przygotowani do podejmowania decyzji związanych z rewitalizacją, a tym bardziej do włączania się w konkretne działania zbiorowe. Bez działań edukacyjnych, szczególnie wówczas gdy decydenci działają w pośpiechu, rewitalizacja nie osiągnie swoich celów.

- ***Deficyt zaufania społecznego***

Niektóre gminy doświadczają kryzysu zaufania, zarówno pionowego (mieszkańcy – władze), jak i poziomego (między mieszkańcami i grupami mieszkańców). Jeśli w tej sytuacji zostanie podjęta inicjatywa na rzecz przygotowania i przeprowadzenia procesu rewitalizacji, istnieje niebezpieczeństwo wystąpienia zjawiska, które można nazwać „błędym kołem działań pozornych”. Inicjatywa władz, które uznaje się za niewiarygodne może zostać zignorowana przez mieszkańców, co może z kolei prowadzić do arbitralnych decyzji władz, próbujących udowodnić, że przygotowanie i przeprowadzenie całego procesu odbyło się w sposób partycypacyjny. Problem deficytu zaufania jako bariery rewitalizacji trafnie sygnalizuje Aleksandra Zajac w studium przypadku dotyczącym rewitalizacji osiedla jednego z polskich miast (Zajac 2014: 226).

Odpowiedzią na wymienione zjawiska powinno być pogłębione diagnozowanie potrzeb i zasobów gminy, partycypacyjny sposób programowania procesu oraz partnerska realizacja projektów rewitalizacyjnych. Polskim gminom i ich partnerom społecznym i biznesowym przeważnie brak doświadczeń w realizacji takiego podejścia. W kolejnym rozdziale zaprezentowano najważniejsze zasady i sposoby włączania strony społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem ekonomii społecznej na każdym z wymienionych etapów.



Fot. 8 Stare przejścia w murach w Strzelcach Krajeńskich zostały zamurowane, przez co część miasta została podzielona, a komunikacja między nimi zaburzona. (fot. P. Bagiński).

W planie rewitalizacji Strzelec Krajeńskich uwzględniono sugestie mieszkańców i regionalistów, w efekcie część tych zamurowanych przejść będzie otwartych. Skomunikuje to części miasta przez jakiś czas od siebie oddzielone. Dobudowane zostaną w odpowiednich miejscach chodniki. Otwieranie murów już się częściowo dokonało, zostało zilustrowane na fotografii znajdującej się na stronie tytułowej.

Rozdział 3 ETAPY WŁĄCZANIA

Kiedy włączać?

Im wcześniej, tym lepiej. Uczestnictwo podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych, podmiotów reintegracyjnych i ich instytucjonalnego otoczenia w rewitalizacji już od etapu diagnozowania, poprzez etap programowania, do realizacji projektów rewitalizacyjnych, daje szansę na przezwyciężenie licznych barier dobrze rozumianej rewitalizacji.

Dlaczego włączanie ekonomii społecznej na wymienionych etapach może przyczynić się do sukcesu rewitalizacji?

*Po pierwsze dlatego, że **stwarza szansę na pogłębioną diagnozę**. Po drugie, dzięki temu **programowanie może stać się bardziej partycypacyjne**.*

*Po trzecie, **realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych może stać się bardziej partnerska**.*

W tym rozdziale zostały przedstawione argumenty na rzecz tezy, że włączenie PES, w tym PS, w proces rewitalizacji już od etapu diagnozowania może przyczynić się do sukcesu tego procesu. Argumenty te odnoszą się do trzech następujących etapów:

1. Pogłębione diagnozowanie warunkiem trafnego programowania rewitalizacji

2. Partycypacyjne programowanie warunkiem zaangażowania mieszkańców w przedsięwzięcia rewitalizacyjne

3. Partnerska realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych warunkiem wysokiej jakości i trwałości zmian

Pogłębione diagnozowanie

1. Pogłębione diagnozowanie warunkiem trafnego programowania rewitalizacji

Akcentowanie potrzeby przeprowadzenia pogłębionej diagnozy opiera się na następujących założeniach:

- *Im większy **udział mieszkańców w diagnozowaniu**, tym głębsze rozpoznanie ich problemów, potrzeb i oczekiwań.*
- *Im lepsze **rozpoznanie potrzeb mieszkańców**, tym bardziej trafne i adekwatne programowanie procesu rewitalizacji.*

Diagnozowanie związane z opracowaniem dokumentów programowych dla jednostek samorządu terytorialnego, w tym także programów rewitalizacji, jest obarczone wieloma słabościami. Najważniejsze z nich to:

- **„Diagnozowanie” na odległość.** Część badaczy nie dociera do miejscowości, które mają zdiagnozować lub bywają tam tylko przez chwilę. Posiłkują się materiałami zastanymi, które otrzymują od samorządu i powszechnie dostępnymi danymi statystycznymi. W przypadku rewitalizacji jest to poważny mankament, ponieważ tutaj niezwykle ważny jest wymiar przestrzenny, który musi być badany w terenie. Diagnoza na odległość jest zwykle powierzchowna i w zasadzie zawiera wiedzę, którą władze gminy już posiadają.
- **Fetyszyzowanie badań ilościowych.** Niektórzy przedstawiciele jednostek zamawiających diagnozy mają „słabość” do wykresów i tabel w dokumentach programowych. Ta słabość powoduje, że oczekuje się od firmy badawczej wykonywania badań ankietowych, które nie spełniają wymogu reprezentatywności. Badania reprezentatywne są kosztowne i pracochłonne – ale tylko takie stanowią podstawę uogólniania wniosków. Firmy decydują się więc, na przykład, na przeprowadzenie ankiety internetowej, w której wypowiedzają się głównie urzędnicy i nauczyciele. Ich opinie bywają przedstawiane jako opinie większości mieszkańców. Fetysz badań ilościowych może się więc przyczynić do zafałszowania obrazu rzeczywistości.

- **Pośpiech.** Firmy badawcze, które realizują jednocześnie kilka zleceń, nie mają zwykle czasu na przeprowadzenie badań uwzględniających zróżnicowane punkty widzenia. Pośpiech bywa więc przyczyną pomijania w badaniach głosu tych, do których trudniej dotrzeć – osób starszych, słabiej wyedukowanych, potrzebujących wsparcia. Pośpiech może więc spowodować, że program rewitalizacji nie uwzględni w odpowiednim zakresie opinii i potrzeb tych, dla których (teoretycznie) powstaje!

Aby uniknąć tych i innych błędów, warto rozważyć różne formy uczestnictwa w procesie diagnozowania szeroko rozumianej strony społecznej, czyli po prostu mieszkańców, w tym przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej, przedsiębiorców społecznych i uczestników zajęć w podmiotach reintegracyjnych w procesie diagnozowania. Jakie role mogą pełnić mieszkańcy na etapie diagnozowania?

W typowych diagnozach mieszkańcy zwykle występują w dwóch rolach:

- respondenci w badaniach ilościowych,
- informatorzy w badaniach jakościowych.

W diagnozie partycypacyjnej zestaw ról może ulec zdecydowanemu rozszerzeniu:



Partycypacyjne programowanie

2. Partycypacyjne programowanie warunkiem zaangażowania mieszkańców w przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Postulat partycypacyjnego programowania z udziałem reprezentantów wszystkich kategorii interesariuszy, w tym także reprezentantów sektora ekonomii społecznej wynika z przyjęcia następującego założenia:

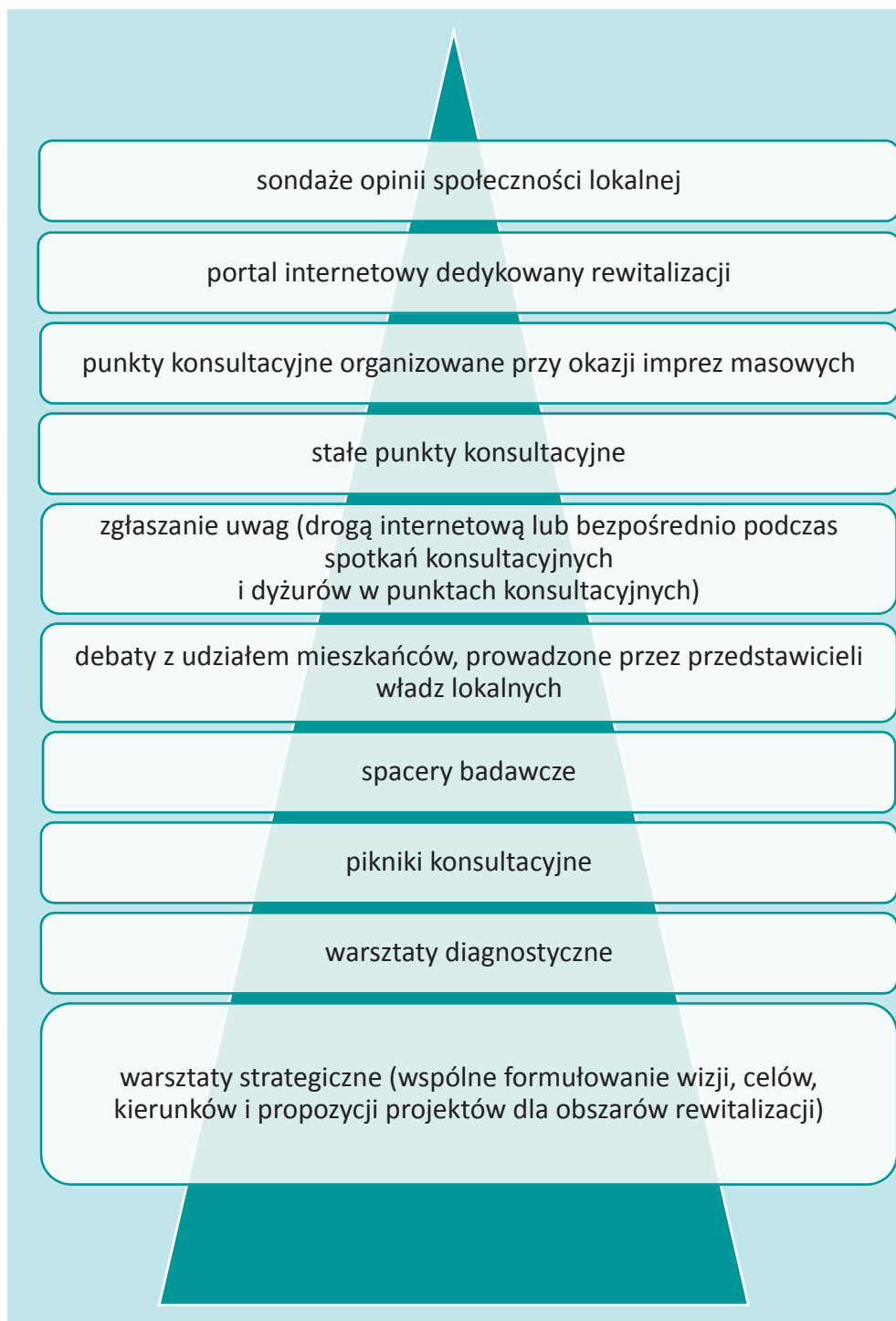
Im pełniejszy udział mieszkańców w programowaniu rewitalizacji, tym większa ich identyfikacja i zaangażowanie w realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Istnieje wiele form partycypacji w procesie programowania. Część z nich pokrywa się z formami, które są wykorzystywane na etapie diagnozowania. Poniższa lista została ułożona według zasady od form najmniej do najbardziej angażujących mieszkańców:



Fot. 9 Spacer badawczy w Krośnie Odrzańskim (fot. D. Bazuń).

NISKI POZIOM ZAANGAŻOWANIA MIESZKAŃCÓW



WYSOKI POZIOM ZAANGAŻOWANIA MIESZKAŃCÓW



Fot. 10, Fot. 11, Fot. 12, Fot. 13 Piknik konsultacyjny dotyczący Doliny Gęśnika w Zielonej Górze (fot. I. Bochno).

Przedstawiciele sektora ekonomii społecznej mogą w wymienionych formach uczestniczyć na takich samych zasadach jak inni mieszkańcy. Mogą także wystąpić z propozycją organizacji lub współorganizacji niektórych z nich. Szczególnie cenne jest uczestnictwo w formach najbardziej interaktywnych (spacer, warsztaty). Na tym etapie zapadają najważniejsze decyzje dotyczące kształtu przyszłej rewitalizacji oraz zakresu jej uspołecznienia.

Partnerska realizacja

3. Partnerska realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych warunkiem wysokiej jakości i trwałości zmian

Postulat partnerskiej realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych opiera się na następujących założeniach:

- *Im szerszy udział mieszkańców w przedsięwzięciach rewitalizacyjnych, tym większa szansa na zgodność z ich potrzebami a także wysoką jakość.*
- *Im większe zaangażowanie osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem w przedsięwzięcia rewitalizacyjne, tym większa szansa na kompleksowość i trwałość pozytywnych zmian.*

Diagnoza partycypacyjna i partycypacyjne programowanie dają szansę na identyfikację mieszkańców z celami procesu rewitalizacji i są warunkiem ich aktywnego udziału w planowanych przedsięwzięciach. Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych powinna mieć charakter partnerski. Poniżej wyjaśniono na czym miałyby one polegać.

- Uwzględnienie lokalnych zasobów (w tym podmiotów ekonomii społecznej), potencjałów aktorów rewitalizacji, reprezentantów poszczególnych kategorii mieszkańców.
- Stworzenie mieszkańcom szansy wniesienia własnego wkładu pracy do przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Dobrym przykładem są konkursy na samodzielne porządkowanie podwórek.
- Osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem powinny stać się aktywnymi aktorami rewitalizacji. Nawet najbardziej udane remonty, bez uczestnictwa samych zainteresowanych, mogą w krótkim czasie zakończyć się ponowną degradacją mieszkań, klatek schodowych, korytarzy czy elewacji.
- Rewitalizacja jest dobrą okazją do włączenia osób wykluczonych poprzez zaangażowanie istniejących podmiotów ekonomii społecznej do prac porządkowych, budowlanych, remontowych czy animacyjno-edukacyjnych.

Zasady i ścieżki włączania zostały szczegółowo opisane w kolejnych rozdziałach.

Rozdział 4 ZASADY I ŚCIEŻKI WŁĄCZENIA

Aby włączanie ekonomii społecznej w proces rewitalizacji przyniosło oczekiwane efekty w postaci uspołecznienia rewitalizacji, a co za tym idzie, przyczynił się do rozwoju spójnej społeczności, trzeba pamiętać o przestrzeganiu trzech podstawowych zasad:

- **Włączanie powinno odbywać się w oparciu o dobre merytoryczne przygotowanie wszystkich stron**, w tym także strony społecznej.
- **Włączanie powinno odbywać się „sieciowo”**, to znaczy powinno wiązać się z pozyskiwaniem sojuszników i współpracowników spośród wszystkich sektorów, wielu organizacji i instytucji.
- **Włączanie powinno mieć charakter konstruktywny**, to znaczy powinno wynikać z odpowiedniego rozpoznania potrzeb i możliwości i wiązać się z propozycjami udziału w ich rozwiązywaniu.

W tym rozdziale bardziej szczegółowo przedstawiono sformułowane wyżej zasady, pokazując jednocześnie „kroki”, czyli działania które należy wykonać, aby daną zasadę zrealizować. Poszczególne kroki zostały wyjaśnione dzięki wskazaniu znajdujących się w aneksie instrukcji.

1. Merytorycznie – czyli po odpowiednim przygotowaniu

2. Sieciowo – czyli we współpracy z innymi interesariuszami

3. Konstruktywnie – proponując adekwatne rozwiązania rozpoznanych problemów

1. MERYTORYCZNIE

KROK 1



Zapoznaj się z podstawowymi zasadami dobrze rozumianej rewitalizacji

Instrukcja 1:
ABC rewitalizacji

KROK 2



Przeczytaj program rewitalizacji dla danej gminy

Instrukcja 2:
Jak czytać programy rewitalizacji?

KROK 3



Zapoznaj się z dobrymi praktykami w wybranych gminach

Instrukcja 3:
Przykłady dobrych praktyk

2. SIECIOWO

KROK 4



Nawiąż kontakt z głównymi interesariuszami

Instrukcja 4:
Interesariusze rewitalizacji

KROK 5



Dowiedz się kto odpowiada za rewitalizację w gminie

Instrukcja 5:
Kto odpowiada za rewitalizację?

KROK 6



Przygotuj ofertę współpracy dla władz gminy i innych podmiotów

Instrukcja 6:
Wzór umowy partnerstwa

3. KONSTRUKTYWNIE

KROK 7



Poznaj potrzeby różnych środowisk w danej społeczności

Instrukcja 7:
Spacerowanie badawcze

KROK 8



Zapoznaj przedsiębiorców z punktami programu rewitalizacji, które ich bezpośrednio dotyczą

Instrukcja 8:
Fiszka projektowa w programach rewitalizacji

KROK 9



Zorganizuj zespół, który będzie na bieżąco monitorował rewitalizację i jej wpływ na spójność społeczną.

Instrukcja 9:
Pracownia Spójności

LISTA INSTRUKCJI

1. ABC rewitalizacji
2. Jak czytać programy rewitalizacji?
3. Przykłady dobrych praktyk
4. Interesariusze rewitalizacji
5. Kto odpowiada za rewitalizację w gminie?
6. Podstawy umowy partnerstwa
7. Spacery badawcze
8. Fiszka projektowa w programach rewitalizacji
9. Pracownia Spójności

Czym jest rewitalizacja?

- **Rewitalizacja stanowi proces**

wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej

- społeczności,
- przestrzeni
- i gospodarki,

skoncentrowane terytorialnie,

prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji,

na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

(Ustawa o rewitalizacji z 9 października 2015 r., art. 2.1.)

Rewitalizacji nie należy mylić z remontem, modernizacją i rewaloryzacją.

- **Remont** – dotyczy przywrócenia takiego stanu budynku, jaki istniał na początku cyklu eksploatacji.
- **Modernizacja** – odnosi się do remontu wraz z wprowadzeniem nowych, ulepszonych, sprawniejszych, a nawet dodatkowych elementów wyposażenia, podnoszących standard użytkowy budynku.
- **Rewaloryzacja** – doprowadzenie obiektu do stanu w pełni umożliwiającego odbiór jego wartości zabytkowych, połączone z wprowadzeniem funkcji użytkowych (Przywojska 2016: 13).

Dlaczego warto czytać programy rewitalizacji?

- Stanowią źródło wiedzy o gminie
- Wskazują jej zasoby, deficyty i plany rozwojowe
- Rewitalizacja – potencjalny czynnik rozwoju lokalnego
- Programy dają możliwość pozyskiwania środków z funduszy UE
- W programach rewitalizacji istnieje obowiązek uwzględnienia aspektów społecznych
- Program rewitalizacji można potraktować jako zasób argumentów w rozmowach z decydentami

- LPR – Lokalny Program Rewitalizacji powstaje na podstawie „Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020”⁴
- **GPR – Gminny Program Rewitalizacji powstaje na podstawie** Ustawy o rewitalizacji – daje większe szanse na uspołecznienie procesu rewitalizacji. Między innymi zawiera wymóg powołania Komitetu Rewitalizacji reprezentującego wszystkie kategorie interesariuszy.

Z jakich części składa się program rewitalizacji?

- Diagnoza
- Wyznaczenie obszarów zdegradowanych / obszarów rewitalizacji
- Wizja, misja, cele
- Projekty rewitalizacyjne (fiszki)

12 PRZYKAZAŃ REWITALIZACJI WEDŁUG „PROJEKTÓW MIEJSKICH”

1. Koncentracja terytorialna.
2. Oparcie się na rzetelnej diagnozie i obiektywnych wskaźnikach.
3. Rewitalizacja jako istotny element całościowej wizji rozwoju gminy.
4. Rzeczywista i pogłębiona partycypacja.
5. Kompleksowe podejście.
6. Zaplanowanie i uruchomienie wydajnego systemu zarządzania.
7. Partnerstwo, zaangażowanie i współdziałanie wszystkich podmiotów.
8. Doskonalenie i rozszerzanie programu rewitalizacji w trakcie realizacji.
9. Innowacyjność i kreatywność w tworzeniu i realizacji programu rewitalizacji.
10. Odwaga w podejmowaniu działań.
11. Stałe uczenie się i wymiana doświadczeń.

Poważne traktowanie procesu monitorowania i regularnej oceny programu.

informacje za: www.projektymiejskie.pl

⁴ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/wytyczne-w-zakresie-rewitalizacji-w-programach-operacyjnych-na-lata-2014-2020/>

INSTRUKCJA NR 2 JAK CZYTAĆ PROGRAMY REWITALIZACJI? (PR)

Klucz kategoryzacyjny – narzędzie analizy programu rewitalizacji

Program rewitalizacji to przeważnie długi lub bardzo długi dokument, zawierający szereg informacji, które nie są istotne z punktu widzenia przeciętnego czytelnika. Część z nich służy bowiem uzasadnieniu wyznaczenia określonych obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji. Dlatego poniżej przedstawiamy dwa narzędzia.

Pierwszym jest **klucz kategoryzacyjny** – schemat analizy programu rewitalizacji pod kątem problematyki włączenia ekonomii społecznej w programy rewitalizacji. Drugim jest **przykład zastosowania tego schematu do analizy programu wybranej gminy**.

WŁĄCZANIE EKONOMII SPOŁECZNEJ W PROGRAMY REWITALIZACJI			
Kategoria tematyczna	Informacje	Uzupełnienia	Uwagi
1. Nazwa i typ gminy			
2. Lokalizacja a) Województwo b) Powiat c) OWES			
3. Typ programu / Okres realizacji			
4. Diagnoza			
5. Obszar/y rewitalizacji			
6. Misja			
7. Wizja			
8. Hasło			
9. Cel główny			
10. ES w strukturze celów			
11. ES w cytatach			
12. Komitet rewitalizacji			
13. Inne zespoły			
14. System wdrażania programu			
15. ES w przedsięwzięciach / zadaniach			
WNIOSKI <i>(ogólna ocena jakości programu, ocena stopnia partycypacji, ocena roli przypisywanej PES, ocena szans włączenia ES w proces rewitalizacji)</i>			

Analiza PR na przykładzie gminy Krobia

- Na co warto zwrócić uwagę?
- Wnioski praktyczne z lektury PR w Krobi

esRewitalizuje			Uwagi
WŁĄCZANIE EKONOMII SPOŁECZNEJ W PROGRAMY REWITALIZACJI			
Kategoria tematyczna	Informacje	Uzupełnienia	
1. Nazwa i typ gminy	KROBIA	Gmina miejsko-wiejska Jedno miasto + 22 sołectwa	
2. Lokalizacja a) województwo b) Powiat c) OWES	Wielkopolskie Gostyński Leszczyński		
3. Typ programu Okres realizacji	LPR 2015–2022		
4. Diagnoza	Pogłębiona	Wskaźnik bezrobocia – 5,3% (2015) Zidentyfikowane zostały następujące najważniejsze problemy: <input type="checkbox"/> bezrobocie, problem wciąż obecny, choć nie w takiej skali jak kilkanaście lat temu, <input type="checkbox"/> zagrożenie bezrobociem kobiet, utrudnienia związane z powrotem do pracy po urodzeniu dziecka, <input type="checkbox"/> „pracujący ubodzy” (<i>ang. working poor</i>) – mimo posiadania pracy nie mają możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, <input type="checkbox"/> zagrożenie bezrobociem osób młodych (ze względu na niewielkie doświadczenia zawodowe i niskie kwalifikacje). (s. 24) W latach 2006–2015 liczba podmiotów gospodarczych w gminie Krobia wzrosła o 303 podmioty. Analiza wykazała, że niewiele jest na tych obszarach przestrzeni wspólnych, publicznych, integrujących mieszkańców. Czasem takie miejsce pełni teren przykościelny, czasem przystanek autobusowy. (s. 46).	

5. Obszar /y rewitalizacji	1) Krobia Centrum 2) Podliszki Zachód	2,76% powierzchni gminy 15,27% mieszkańców	
6. Misja		MISJA: „Uruchomienie procesu dobrych zmian, wzmacniającego potencjał tkwiący w rewitalizowanym obszarze kryzysowym Gminy Krobia, dla stworzenia warunków do trwałego, zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju mieszkańców i przedsiębiorców, w poszanowaniu tradycji, przy wykorzystaniu innowacyjnych rozwiązań”	
7. Wizja		WIZJA: Zintegrowane działania władz Gminy Krobia, interesariuszy LPR, lokalnych liderów i mieszkańców w sferze przestrzennej, gospodarczej, społecznej i środowiskowej, wspierane przy wykorzystaniu kapitału publicznego, prywatnego i funduszy zewnętrznych winny tworzyć przestrzeń przyjazną mieszkańcom i przedsiębiorcom, rozwijać infrastrukturę techniczną i społeczną, stwarzać bezpieczne warunki do życia, wypoczynku i inwestowania, w poszanowaniu środowiska naturalnego oraz wielokulturowej tradycji.	
8. Hasło			Brak hasła rewitalizacji
9. Cel główny		Ożywienie obszaru rewitalizacji w gminie Krobia poprzez działania prowadzone w sposób zintegrowany w sferze społecznej, przestrzennej, gospodarczej, technicznej i środowiskowej, zmierzające do stworzenia warunków do bezpiecznego życia, wypoczynku i inwestowania, w poszanowaniu środowiska naturalnego oraz wielokulturowej tradycji.	
10. ES w strukturze celów		4. <i>Cel strategiczny</i> „Zwiększenie poziomu uczestnictwa obywateli w życiu publicznym” Cel. 14 Tworzenie miejsc integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji i wpływanie na wzrost jakości życia poprzez modernizację budynków i obiektów użyteczności publicznej oraz prospołeczne zagospodarowanie przestrzeni publicznych	

		<p>Określono następujące kierunki rewitalizacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Aktywizacja dzieci i młodzieży ➤ Aktywizacja osób wykluczonych społecznie ➤ Budowa społeczeństwa obywatelskiego <p>Tworzenie miejsc integracji społecznej, rekreacji i edukacji</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Ożywienie gospodarcze terenów w stanie kryzysowym ➤ Aktywizacja zawodowa mieszkańców ➤ Aktywizacja turystyczna, rekreacyjna i sportowa <p>Ważne jest aby w dalszym procesie zmian władze lokalne zastosowały instrumenty wsparcia zatrudnienia podczas procesu rewitalizacji, jak tworzenie bazy kompetencji zawodowych wśród osób bezrobotnych lub zastoso- sowanie klauzul społecznych w przetargach. (s. 91)</p>	<p>W programie nie pojawia się termin „ekonomia społeczna”</p>
11. ES w cytatach			<p>Program tyłko mówi o potrzebie powołania Komitetu, który de facto nie został powołany.</p>
12. Komitet rewitalizacji		<p>Komitet Rewitalizacji, który może stanowić kontrolę obywatelską nad prawidłową realizacją Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Krobia i Strategii Gminy Krobia, jego członkami powinni się stać lokalni liderzy, będący przedstawicielami organizacji społecznych i pozarządowych, instytucji publicznych, przedsiębiorstw, jednostek naukowo-dydaktycznych, instytucji otoczenia biznesu, itp.</p> <p>Komitet Rewitalizacji, który może stanowić kontrolę obywatelską nad prawidłową realizacją Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Krobia i Strategii Gminy Krobia, jego członkami powinni się stać lokalni liderzy, będący przedstawicielami organizacji społecznych i pozarządowych, instytucji publicznych, przedsiębiorstw, jednostek naukowo-dydaktycznych, instytucji otoczenia biznesu, itp. (s. 156)</p>	
13. Inne zespoły	Zespół ds. realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Krobia na lata 2015–2022 zgłoszony przez Urząd Miejski w Krobi	<p>wiceburmistrz pracownik ds. partycypacji społecznej kierownik MGOPS</p>	<p>Zespół składa się z 12 osób. Wszyscy są pracownikami gminy.</p>

14. System wdrażania programu	Organem odpowiedzialnym za realizację niniejszego Programu jest Burmistrz Krobi , który powierza koordynację i nadzór nad realizacją Programu Zespołowi ds. Rewitalizacji , a także powołuje koordynatorów poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.	<p>Proponuje się, aby poszczególne przedsięwzięcia rewitalizacyjne oparte były na szerokim dialogu z interesariuszami w zakresie ich potrzeb i planowanych zmian już na etapie koncepcyjnym, a także w trakcie realizacji przedsięwzięć. Konsultacje dotyczące podejmowanych działań powinny opierać się nie tylko na informowaniu i pozyskiwaniu informacji od interesariuszy, ale na otwartej dyskusji i interakcji wszystkich uczestników procesu. Proces partycypacji społecznej w realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji powinien dawać możliwość udziału wszystkim zainteresowanym, poprzez zdywersyfikowanie metod konsultacji społecznych pozwalających dotrzeć do osób starszych, niepełnosprawnych, dzieci i młodzieży. Rekomenduje się, aby proces dialogu z interesariuszami Programu został wzbogacony o narzędzia internetowe (stronę internetową, dedykowaną skrynkę pocztową, ankiety internetowe, portale społecznościowe), które pozwalają na zlikwidowanie ograniczeń związanych z miejscem i czasem konsultacji. Mieszkańcy powinni być także informowani o bieżących działaniach związanych z Programem Rewitalizacji poprzez dedykowaną podstronę strony internetowej Urzędu Miejskiego, media społecznościowe, informacje w lokalnej gazecie bądź na plakatach zamieszczanych w miejscach użyteczności publicznej (s. 192)</p>						
15. ES w przedsięwzięciach / zadaniach	20 przedsięwzięć (projektów)	<p>Program nie przewiduje zaangażowania PES w proces rewitalizacji, ale niektóre projekty, ze względu na prospołeczny charakter mogą być realizowane lub współrealizowane przez organizacje społeczne lub PES.</p> <table border="1" data-bbox="899 357 1107 1163"> <tr> <td data-bbox="899 991 989 1163">PROJEKT NR 2</td> <td data-bbox="899 630 989 991">Wyspa Kasztelańska – centrum kulturalne i społeczne</td> <td data-bbox="899 357 989 630">Krobia Centrum</td> </tr> <tr> <td data-bbox="989 991 1107 1163">PROJEKT NR 5</td> <td data-bbox="989 630 1107 991">„Wzdłuż Rowu Krobskiego” – ciąg pieszo-rowerowy nie tylko dla aktywnych</td> <td data-bbox="989 357 1107 630">Krobia Centrum</td> </tr> </table>	PROJEKT NR 2	Wyspa Kasztelańska – centrum kulturalne i społeczne	Krobia Centrum	PROJEKT NR 5	„Wzdłuż Rowu Krobskiego” – ciąg pieszo-rowerowy nie tylko dla aktywnych	Krobia Centrum
PROJEKT NR 2	Wyspa Kasztelańska – centrum kulturalne i społeczne	Krobia Centrum						
PROJEKT NR 5	„Wzdłuż Rowu Krobskiego” – ciąg pieszo-rowerowy nie tylko dla aktywnych	Krobia Centrum						

				Krobia Centrum
PROJEKT NR 6	Edukacja i Twórczość w przestrzeni pofabrycznej – Muzeum Stolarstwa i Biskupizny			
PROJEKT NR 10	Pudliszki Senior+			Pudliszki Zachód
PROJEKT NR 11	Wsparcie i integracja społeczna szansą na usamodzielnienie – Stara Gazownia w Krobi			Poza obszarem rewitalizacji

WNIOSKI

(ogólna ocena jakości programu, ocena stopnia partycypacji, ocena roli przypisywanej PES, ocena szans włączenia ES w proces rewitalizacji)

- Program został przygotowany profesjonalnie. Obszary zdegradowane i obszary rewitalizacji zostały wyznaczone na podstawie solidnych, empirycznych danych.
- Proces konsultowania z mieszkańcami był rozbudowany i zróżnicowany pod względem form.
- Powstało 20 projektów, z których duża część ma charakter prospołeczny.
- Program nie zawiera bezpośrednich odniesień do ekonomii społecznej, nie przewiduje też angażowania PES w realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych.
- Jednak daje podstawę do angażowania PES ze względu na ustalone kierunki rewitalizacji („aktywizacja osób wykluczonych społecznie”, „aktywizacja zawodowa mieszkańców” itp.).
- Ważna jest zapowiedź korzystania z klauzuli społecznych.
- Nie powołano Komitetu Rewitalizacji. Za realizację programu odpowiada burmistrz oraz dwunastoosobowy Zespół ds. Rewitalizacji. Zespół składa się wyłącznie z pracowników instytucji gminnych.
- W Zespole znalazła się jednak przedstawicielka ośrodka pomocy społecznej oraz „pracownik ds. partycypacji społecznej”. Osoby te mogą służyć jako „pomosty” między zespołem a środowiskiem organizacji społecznych i ES.
- Istnieją trzy warianty włączenia (a) poszerzenie Zespołu (b) stworzenie zespołu ds. włączenia ES (c) powołanie gminnego partnerstwa na rzecz rozwoju ES.
- Trzeci z wymienionych wariantów jest najbardziej zaawansowany i daje największe szanse sukcesu, jeśli jednym z celów partnerstwa będzie włączenie ES w proces rewitalizacji.

INSTRUKCJA NR 3

PRZYKŁADY DOBRZYCH PRAKTYK

PRZYKŁADY WŁĄCZANIA EKONOMII SPOŁECZNEJ W PROCES REWITALIZACJI

Wybór dobrych praktyk

Prezentowane dobre praktyki z zakresu włączania podmiotów ekonomii społecznej / przedsiębiorstw społecznych w proces rewitalizacji miały i mają miejsce w gminach o odmiennym charakterze i wielkości. Zostały dobrane w ten sposób, by pokazać cały wachlarz możliwości.

1. Krosno Odrzańskie
2. Szprotawa
3. Komorniki (gmina wiejska, woj. lubuskie)
4. Strzelce Krajeńskie
5. Poznań (stolica Wielkopolski)

Każdy przypadek jest nieco inny, ale został scharakteryzowany według tego samego schematu. Opisuując poszczególne gminy i działania w nich podejmowane, poszukujemy odpowiedzi na trzy zasadnicze pytania:

- (1) Jakie PROBLEMY ma rozwiązać rewitalizacja w danej gminie?**
- (2) Jaką rolę i ZADANIA przypisano podmiotom ekonomii społecznej i podmiotom reintegracyjnym?**
- (3) Jak przebiega proces włączania przedsiębiorczości społecznej w proces rewitalizacji? (DZIAŁANIA)**

Krosno Odrzańskie

Krosno Odrzańskie – PROBLEMY

SFERA SPOŁECZNA

W Krośnie Odrzańskim na obszarze rewitalizacji (tzw. „Dolne Miasto”) została przeprowadzona pogłębiona i wieloaspektowa diagnoza społeczna. Pozwoliła ona zidentyfikować następujące problemy w sferze społecznej:

- trwale bezrobocie,
- szara strefa zatrudnienia,
- zagrożenie wykluczeniem społecznym,
- niepełnosprawność i ciężkie choroby,
- bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych – zła kondycja psychospołeczna, związki nietrwale lub dysfunkcyjne – problemy z przemocą w rodzinie,
- niskie kwalifikacje osób pozostających bez pracy,
- niska stopa życiowa mieszkańców gminy mierzona wysokim wskaźnikiem przyznawanej pomocy społecznej,
- wysoki odsetek gospodarstw domowych utrzymujących się z niezarobkowych źródeł,
- niski poziom wykształcenia mieszkańców (znaczny odsetek mieszkańców z wykształceniem podstawowym lub średnim),
- zagrożenie ubóstwem – rodziny wielodzietne i niepełne, uzależnione od OPS,
- wysokie obciążenie demograficzne – zmniejszanie się na przestrzeni lat stanu ludności w wieku przedprodukcyjnym a zwiększanie się liczby ludności w wieku poprodukcyjnym
- wysoki poziom przestępczości i naruszeń prawa.

SFERA GOSPODARCZA

- niski wskaźnik prowadzenia aktywności gospodarczej,
- niedostatek instytucji życia publicznego i komercyjnego, placówek handlowo-usługowych – budynki wyburzono, przenosząc siedziby instytucji i placówki usługowo-handlowe do gęściej zaludnionej części miasta Krosno Odrzańskie,
- niezadowolający stan budynków – znacząca większość powstałych przed 1989,
- brak sieci instytucji opiekuńczo-wychowawczych (żłobek, przedszkola),
- zdegradowane technicznie ulice, place, tereny zielone,

- zdegradowana tkanka socjalna, kulturalna, turystyczna i sakralna,
- niedostatek instytucji/obiektów życia publicznego i placówek handlowo-usługowych.

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

- nieuporządkowanie przestrzeni (zaniedbane podwórka, zdegradowane obszary zielone),
- po 1945 roku ogromną część budynków wyburzono – skutek: pusta, wyludniona przestrzeń w centrum miasta,
- brak miejsc skupiających mieszkańców, umożliwiających integrację,
- mała powierzchnia terenów zieleni zielonych,
- duże natężenie ruchu samochodowego, zły stan części dróg.

Krosno Odrzańskie – ZADANIA

Wizja

„Dolne miasto” – historyczna dzielnica Krosna Odrzańskiego, centrum usług społecznych i gospodarczych w tym turystycznych, z aktywną społecznie i gospodarczo społecznością lokalną, uczestniczącą w życiu społecznym i publicznym, wzajemnie się wspierającą i wspólnie rozwiązującą własne problemy.

Cele

Strategicznym celem rewitalizacji gminy Krosno Odrzańskie jest „Poprawa jakości życia mieszkańców obszarów zdegradowanych w gminie Krosno Odrzańskie oraz kompleksowe przeciwdziałanie marginalizacji zdegradowanych społecznie, infrastrukturalnie, gospodarczo, przestrzennie i środowiskowo obszarów gminy”.

Do celów głównych, ściśle powiązanych z celem strategicznym należą:

1. redukcja negatywnych zjawisk społecznych na obszarach zdegradowanych oraz rozwój kapitału społecznego,
2. wykorzystanie potencjału turystycznego, kulturowego oraz komercyjnego obszarów zdegradowanych,
3. rozwój przedsiębiorczości i wzrost zatrudnienia na obszarach zdegradowanych.

Cele główne realizuje katalog celów szczegółowych zdefiniowanych jako:

1. odbudowa więzi społecznych i aktywizacja mieszkańców do realizacji w partnerstwach inicjatyw lokalnych,

2. zintegrowanie mieszkańców, zapobieganie i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz ograniczenie patologii społecznych i poprawa bezpieczeństwa,
3. poprawa dostępności do obiektów kultury oraz obiektów turystycznych,
4. zapewnienie spójnego ładu przestrzennego i uporządkowanie przestrzeni publicznych,
5. rozwój infrastruktury technicznej służącej zaspokajaniu potrzeb mieszkańców,
6. wsparcie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzenia nowych firm,
7. promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia, wsparcie mobilności pracowników oraz aktywności zawodowej osób bezrobotnych,
8. poprawa dostępności do socjalnych lokali mieszkalnych w obszarze zdegradowanym.

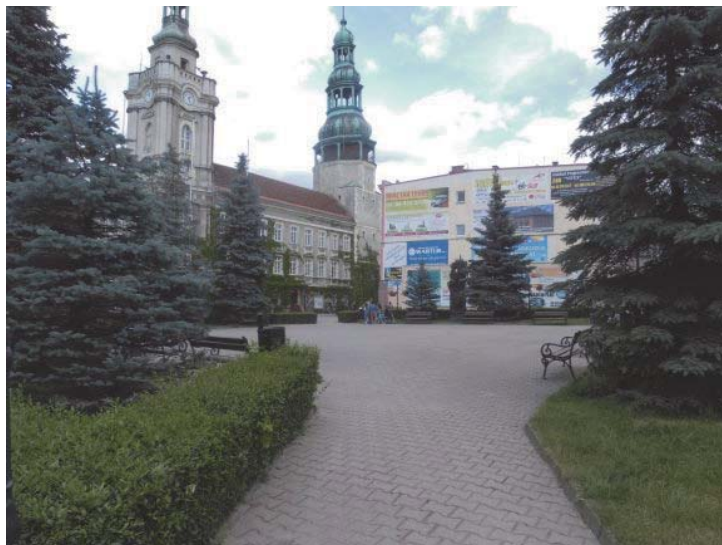
Krosno Odrzańskie – DZIAŁANIA

- Utworzenie w zrewitalizowanym budynku po policji Centrum Organizacji Pozarządowych oraz Centrum Aktywności Lokalnej.
- Przygotowanie i wdrożenie programów zatrudnienia w spółdzielni socjalnej przygotowanie gminnych dokumentów programowych w zakresie wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem.
- Aktywizacja i integracja osób oraz rodzin ze środowisk zagrożonych wykluczeniem i wykluczonych społecznie.
- Wdrożenie narzędzi ekonomii społecznej – Centrum Integracji Społecznej.
- Działania organizacyjne Gminy mające na celu zautomatyzowanie procesu rewitalizacji (budżet obywatelski, program współpracy z organizacjami pozarządowymi).
- Działania zwiększające poziom integracji i poczucia lokalnej tożsamości.
- Wdrożenie narzędzi z zakresu ekonomii społecznej – **spółdzielnia socjalna.**

„Pracujemy razem” – Program zatrudnienia w spółdzielni socjalnej

- Prowadzenie podmiotu ekonomii społecznej będzie odbywało się w oparciu o osobistą pracę osób zatrudnionych z katalogu z ustawy o spółdzielniach,
- Prowadzenie działalności gospodarczej i społecznej będzie miało miejsce na rzecz środowiska lokalnego,
- Prowadzenie działalności społecznie użytecznej będzie miało miejsce w sferze zadań publicznych, a szczególnie zakresie prowadzenia restauracji rybnej w obszarze rewitalizacji nawiązaniu do tradycji rybackich miasta,
- Prowadzenie kuchni i przygotowywanie posiłków np. w nowym budynku Przedszkola nr 2 dla instytucji edukacyjno-wychowawczych, świetlicy środowiskowej,
- Sprzątanie budynków instytucji publicznych (np. szkoły, urzędy – przy organizowaniu przetargów możliwe jest zastosowanie klauzul społecznych); prac interwencyjnych w zakresie utrzymania czystości w obszarze rewitalizacji.

Szprotawa



Fot. 14 Centrum Szprotawy (Fot. D. Bazuń).

Szprotawa – PROBLEMY

- **starzenie się społeczności** – (spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym – 21,3%),
- **spadek dzietności** (wskaźnik przyrostu naturalnego w gminie (-2,6), spadek dzietności w latach 2002–2010 z 1,25 do 1,10),
- **migracje młodych ludzi** (wśród objętych diagnozą społeczną 23% zamierzało wyjechać z miasta w celu poszukiwania pracy; 70% z nich to reprezentanci kategorii w wieku 19–40 lat),
- **wysoki odsetek osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej** (42,56 na 1 tys. ludności, w Śródmieściu 50,95),
- **bierność społeczna** (wśród uczestników diagnozy społecznej 27% deklarowało przynależność do organizacji społecznych; 30% mówiło o podejmowaniu prac na rzecz wspólnej przestrzeni, w tym w kategorii wiekowej 19–41 lat analizowany wskaźnik osiągnął 19%),
- do głównych jej przejawów zaliczyć można: rzadkość wspólnych działań na rzecz otoczenia, rzadkość kontaktów towarzyskich w obrębie sąsiedztwa, niski poziom zaangażowania obywatelskiego,
- słabe kontakty i więzi społeczne,

- **wysoki poziom przestępczości** i naruszeń prawa,
- **negatywne oceny lokalnego rynku pracy** (76% badanych mieszkańców wskazywało na potrzebę dodatkowych środków finansowych, 60% oczekiwało dodatkowej/lepszej pracy, ogólne negatywne opinie o rynku pracy wyraziło 88% badanych),
- **słaba kondycja lokalnego biznesu** (krótki okres funkcjonowania firm prywatnych, niewielka liczba zatrudnionych),
- niski poziom wartości zasobu mieszkaniowego.

Szprotawa – ZADANIA

Działania, które należy podjąć w najbliższych latach w Szprotawie, aby jej mieszkańcom żyło się lepiej:

1. wspieranie rozwoju gospodarczego i tworzenie nowych miejsc pracy,
2. walka z ubóstwem,
3. przeciwdziałanie migracjom młodych,
4. rozwój infrastruktury (remonty i modernizacje budynków, odbudowa kamienic na starówce),
5. walka z negatywnymi zjawiskami (przestępczość, bezdomność itp.),
6. poprawa wyglądu miasta.

Wśród projektów, które uzyskały bardzo wysokie poparcie mieszkańców znalazły się dwa, szczególnie istotne z punktu widzenia aktywizacji i włączenia podmiotów ekonomii społecznej:

- 1) budynek Magdałek powinien zostać wyremontowany i przeznaczony do korzystania przez mieszkańców – 91,2% (zabytkowy budynek ma być siedzibą organizacji społecznych, inkubatora przedsiębiorczości itp.),
- 2) podwórka na starówce należy uporządkować i zagospodarować – w sumie 92,3%.

Wizja

Obszar rewitalizacji ożywiony społecznie, gospodarczo i kulturowo z poprawioną infrastrukturą techniczną sprzyjający zrównoważonemu rozwojowi gminy.

Cel główny programu rewitalizacji

Ograniczenie skali występowania negatywnych zjawisk i procesów na obszarze Śródmieścia oraz wzmocnienie wewnętrznego potencjału tego obszaru.

Cel szczegółowy 1 (sfera społeczna)

Poprawa warunków życia mieszkańców obszaru rewitalizacji poprzez przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym oraz poprawę dostępności i jakości usług publicznych.

- 1.1. Aktywizacja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem
- 1.2. Wsparcie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej
- 1.3. Integracja międzypokoleniowa
- 1.4. Rozwój oferty usług kulturalnych

Cel szczegółowy 2 (sfera gospodarcza)

Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i wzrost zatrudnienia

- 2.1. Tworzenie warunków dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości
- 2.2. Tworzenie nowych miejsc pracy

Cel szczegółowy 3 (sfera techniczna)

Rozwój infrastruktury technicznej służącej zaspokajaniu potrzeb mieszkańców.

- 3.1. Poprawa stanu technicznego obiektów użyteczności publicznej
- 3.2. Poprawa stanu technicznego budynków mieszkalnych

Szprotawa – DZIAŁANIA

Adaptacja zakładu opiekuńczo-leczniczego na Zakład Aktywności Zawodowej

Potrzeba realizacji projektu wynika z braku dostatecznej liczby miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnościami. Projekt ma na celu aktywizację zawodową i społeczną osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Budynek był nieużytkowany i zostały mu nadane nowe funkcje społeczno-gospodarcze.

W obiekcie świadczone są usługi w zakresie przygotowania posiłków i cateringu, w szczególności dla podopiecznych OPS-u (ok. 330 osób), usług pralniczych i magła, usług rehabilitacyjnych (na potrzeby pracowników Zakładu), a także świadczenia drobnych usług w zakresie prac zleconych.

W ramach proponowanej aktywności zawodowej osoby niepełnosprawne z terenu gminy Szprotawa i okolicznych miejscowości zatrudnione będą we wszystkich zakresach planowanej działalności zakładu.

Projekt wpłynie na:

- stworzenie nowych miejsc pracy i poprawę warunków życia zwłaszcza dla osób niepełnosprawnych,

- aktywizację zawodową i społeczną osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- przygotowanie osób niepełnosprawnych do pracy poza zakładem i wyrównaniu ich szans w nowym miejscu pracy,
- kształcenie, przekwalifikowanie i szkolenie osób niepełnosprawnych,
- zaspokajanie potrzeb związanych z rehabilitacją zawodową i społeczną zatrudnionych osób niepełnosprawnych,
- poprawę infrastruktury technicznej,
- poprawę estetyki obszaru,
- ożywienie społeczne i gospodarcze obszaru.

Aktywna integracja alternatywą na lepsze jutro

Projekt polega na realizacji Programu Aktywności Lokalnej dla mieszkańców gminy, w tym z obszaru rewitalizacji, tj. Śródmieścia.

W ramach projektu przewiduje się następujące działania:

1. Aktywna integracja – będą to działania z obszaru aktywizacji społecznej, zawodowej, edukacyjnej i zdrowotnej stosownie do potrzeb i możliwości osób objętych indywidualną ścieżką reintegracji. Uczestnicy projektu zostaną skierowani na szkolenia podnoszące ich kompetencje życiowe i umiejętności społeczno-zawodowe prowadzone przez Klub Integracji Społecznej. Planuje się również przygotowanie miejsc pod przyjazne podwórka wraz z ich wyposażeniem (m.in. zakup i montaż huśtawek, piaskownicy, ławki, zjeżdżalni, zestawu do gry w siatkówkę i koszykówkę itp.). Ponadto odbędą się spotkania integracyjno-informacyjne i sportowe oraz wyjazdy i różnorodnie imprezy integracyjne. Jednocześnie prowadzone będą zajęcia z rękodzieła, usprawniające ruchowo w zakresie rehabilitacji i gimnastyki korekcyjnej.
2. Praca socjalna – polegać będzie na zawarciu i realizacji kontraktów socjalnych. Kontrakt socjalny to umowa zawarta pomiędzy pracownikiem socjalnym OPS, a uczestnikiem projektu w celu wzmocnienia aktywności, samodzielności życiowej, zawodowej, czy też przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu.
3. Prace społecznie użyteczne – wykonywane przez uczestników projektu na rzecz przyjaznych podwórek.
4. Zasiłki i pomoc w naturze – w ramach działania wypłacane będą uczestnikom projektu zasiłki zgodnie z ustawą o pomocy społecznej.

Celem projektu jest wzrost zdolności do zatrudnienia osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym z obszaru rewitalizacji oraz polepszenie warunków techniczno-funkcjonalnych i estetyki otoczenia budynków mieszkaniowych ze szczególnym uwzględnieniem tworzenia trwałych elementów infrastruktury, miejsc wypoczynku, placów zabaw dla dzieci i małej architektury.

Uczestnikami będą zarówno kobiety, jak i mężczyźni, z niedostosowanym do rynku pracy wykształceniem, niskim stopniem aktywności społecznej, posiadające umiarkowany i lekki stopień niepełnosprawności, a w efekcie zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym. W wyniku realizacji projektu na obszarze rewitalizowanym powstaną nowe funkcje rekreacyjno-sportowe w postaci przyjaznych podwórek.

Komorniki koło Poznania

Komorniki – PROBLEMY

Komorniki to specyficzna gmina wiejska. Położona w niewielkiej odległości od Poznania. W ciągu ostatnich lat z wielokrotnością się licza mieszkańców gminy (obecnie ok. 25 tys.) i radykalnie zwiększyły się jej dochody. Mimo wysokich dochodów i bardzo niskiego bezrobocia (2,2% na koniec 2017 roku) podjęto jednak decyzję o przygotowaniu programu rewitalizacji. Gminny Program rewitalizacji został uchwalony na wiosnę 2018 roku.

Podstawą programu jest rzetelna pogłębiona diagnoza. W jej wyniku wyodrębniono cztery obszary rewitalizacji (1) Komorniki – Kościelna, (2) Plewińska – Wieś, (3) Szreniawa – Wieś, (4) Wiry – Nad Wirenką. W każdym przypadku są to centralne przestrzenie największych miejscowości gminy, częściowo zdegradowane, ale o znacznym potencjale, jeszcze w pełni nie wykorzystanym.

Jako jeden z głównych problemów, który ma być rozwiązany dzięki realizacji GPR, wskazano słabą integrację między ludnością rdzenną, a nowoprzybyłymi mieszkańcami.

Komorniki – ZADANIA

Wizja

- Zmniejszyła się skala zbadanych problemów społecznych cechujących obszar rewitalizacji m.in. braku integracji społecznej, zależności od pomocy społecznej, czy bezrobocia.
- Zmodernizowano i zagospodarowano zdegradowane i niefunkcjonalne przestrzenie oraz obiekty, w tym zabytkowe na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego, z których chętnie korzystają mieszkańcy obszaru rewitalizacji, jak i pozostałych obszarów Gminy Komorniki.
- Obszar rewitalizacji Gminy Komorniki jest miejscem rozwoju społeczno-gospodarczego, który wykorzystuje lokalny potencjał do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom.
- Obszar rewitalizacji Gminy Komorniki jest miejscem integracji i współpracy wszystkich interesariuszy rewitalizacji. Lokalna społeczność, którą buduje ludność rdzenna i napływowa jest zintegrowana oraz aktywna społecznie i zawodowo.

Cel nadrzędny

Budowanie spójności społecznej obszaru rewitalizacji poprzez działania na rzecz aktywizacji i integracji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji przy wykorzystaniu odpowiedniej infrastruktury

Cele szczegółowe

1. Aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Kierunki działań

- Aktywizacja społeczna
 - Aktywizacja zawodowa
 - Integracja i budowanie więzi społecznych
 - Włączenie społeczne osób zagrożonych wykluczeniem
2. Poprawa jakości i dostępności infrastruktury społecznej

Kierunki działań

- Modernizacja i adaptacja budynków na rzecz ożywienia społecznego
- Modernizacja i adaptacja przestrzeni publicznych na rzecz ożywienia społecznego

Komorniki – DZIAŁANIA

Wykaz projektów głównych ukierunkowanych na osiągnięcie celów rewitalizacji prezentuje się następująco:

- 1. Aktywizacja i integracja społeczności lokalnej w Szreniawie.**
2. Muzeum w Szreniawie szansą dla aktywizacji zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji.
3. Rozbudowa i modernizacja świetlicy wiejskiej w Szreniawie.
4. Ożywienie przestrzeni publicznej w Plewiskach.
5. Dyskusyjny Klub Filmowy szansą na integrację.
6. Adaptacja dawnego dworu na miejsce spotkań mieszkańców Plewisk.
7. Utworzenie miejsca integracji społecznej mieszkańców Plewisk.
8. Przestrzeń dla młodzieży – Pumptruck Plewiska.
9. Adaptacja budynku organistówki na funkcje społeczno-kulturalne w Komornikach.
- 10. Utworzenie spółdzielni socjalnej w Komornikach.**
11. Budowa promenady i ścieżki rowerowej w Komornikach.
12. Zagospodarowanie komornickiego parku na przyjazną przestrzeń publiczną.
- 13. Utworzenie Centrum Integracji Społecznej w Komornikach.**
14. Modernizacja Domu Kultury w Wirach.
15. Modernizacja, rozbudowa i doposażenie Szkoły Podstawowej w Wirach.

16. Asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej.
17. Przekazanie zabytkowych pamiątek i rzeczy do CTiK w Komornikach.
- 18. Aktywizacja osób bezrobotnych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez szkolenia i animację środowiskową.**

Projekt nr 10 **Utworzenie spółdzielni socjalnej**

Projekt zakłada utworzenie spółdzielni socjalnej. Siedzibą spółdzielni socjalnej będzie budynek organistówki ujęty w projekcie 9.

Spółdzielnia socjalna jest podmiotem ekonomii społecznej, który prowadzi działalność gospodarczą, ale zysk osiągany z tej działalności nie jest celem samym w sobie, a środkiem do realizacji celów statutowych. W ramach działania będą rekrutowani mieszkańcy obszaru rewitalizacji: osoby bezrobotne w rozumieniu Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, osoby, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt 1–4, 6, 7 ustawy o zatrudnieniu socjalnym.

Strzelce Krajeńskie

Strzelce Krajeńskie – PROBLEMY

W obszarze zdegradowanym zauważono występowanie negatywnych zjawisk społecznych związanych z czterema kryteriami podstawowymi:

- wysoki poziom ubóstwa,
- wysoki poziom bezrobocia długotrwałego,
- wysoki poziom przestępczości i wykroczeń.

Obszar rewitalizacji obejmuje teren dwóch z miejskich obszarów problemowych. Stanowi 0,14% powierzchni gminy i liczy 12,57% wszystkich jej mieszkańców. Jest to obszar centrum miasta, który poprzez dużą gęstość zaludnienia wykazuje szczególną koncentrację wzajemnie umacniających się problemów społecznych, przy jednoczesnym współwystępowaniu potencjałów możliwych do wykorzystania w procesie rewitalizacji.

W świetle przeprowadzonej pogłębionej diagnozy czynników i zjawisk kryzysowych zasadniczym problemem obszaru rewitalizacji jest splatanie i nawarstwianie się czynników:

- społecznych (uzależnienia, ubóstwo),
- technicznych (zły stan budynków mieszkalnych, infrastruktury drogowej, miejsc rekreacji),
- gospodarczych (brak odpowiadających kwalifikacjom miejsc pracy, niska pozycja rynkowa większości lokalnych przedsiębiorstw),
- przestrzenno-funkcjonalnych (niewystarczający system usług publicznych, brak infrastruktury dla ich wprowadzenia),
- środowiskowych (nieodpowiednie rozwiązania z zakresu składowania odpadów, zapylenie i zadymienie w wyniku przestarzałych systemów grzewczych).

Wymienione czynniki utrwalają stany kryzysowe w obszarze wewnętrznej części śródmieścia, jak i na przyległych do niej od zewnętrznej strony murów ulicach fortecnych.

Strzelce Krajeńskie – ZADANIA

Zdjęcia zamieszczone poniżej prezentują odcinki przy murach w Strzelcach Krajeńskich przed rewitalizacją, w jej trakcie i po. Docelowo poza położeniem kostki i płyt ułatwiających dostępność osobom poruszającym się na

wózkach cały teren wokół murów będzie oświetlony i objęty monitoringiem, część tego przedsięwzięcia już zrealizowano.



Fot. 15 Mury w Strzelcach Krajeńskich przed rewitalizacją (fot. M. Kwiatkowski). Fot. 16 Mury w Strzelcach Krajeńskich w trakcie rewitalizacji (fot. M. Kwiatkowski). Fot. 17 Część muru w Strzelcach Krajeńskich w zakończeniu procesu ich rewitalizacji. (fot. P. Bagiński).

Na podstawie przeprowadzonej analizy potencjałów interesariuszy procesu rewitalizacji w Strzelcach Krajeńskich można sformułować następujące wnioski:

MURY JAKO DŹWIGNIA ROZWOJU – pomimo licznych i poważnych deficytów, część zasobów infrastrukturalnych Strzelec Krajeńskich może być uznana za istotny potencjał z punktu widzenia przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Pierścień niezle zachowanych murów średniowiecznych wraz z kilkoma basztami to duża atrakcja, która dzięki rewitalizacji może zwiększyć liczbę miejsc pracy w obszarze rewitalizacji z powodu wzrostu zainteresowania turystów. Istotne jest – zidentyfikowane w procesie badań – wspólne spojrzenie władz, ekspertów i mieszkańców na mury jako potencjał.

JEZIORO – SZANSA NA REKREACJĘ W POBLIŻU DOMU – położenie jeziora niemal w centrum miasta stanowi rzadką atrakcję. Mieszkańcy doceniają ten fakt, uznając jezioro i jego otoczenie za istotny potencjał, który zasługuje na lepsze wykorzystanie. Część z nich, jak wykazały badania, deklaruje udział w pracach porządkowych.

PRÓBY POWIĄZANIA EDUKACJI Z RYNKIEM PRACY – podjęte w Strzelcach Krajeńskich działania na rzecz dopasowania oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy stanowią istotny zasób z punktu widzenia planowanych przedsięwzięć. Szanse na udaną rewitalizację będą tym większe, im więcej mieszkańców uda się zaktywizować w związku z podejmowanymi działaniami. Będzie to możliwe wówczas, gdy mieszkańcy zostaną do tego odpowiednio przygotowani.

SPRAWNE, OBDARZANE ZAUFANIEM INSTYTUCJE LOKALNE – lokalne instytucje – samorząd, urzędy, instytucje pomocowe i aktywizacyjne są oceniane jako działające sprawnie. Mieszkańcy wykazują gotowość współpracy z nimi w zakresie realizacji wspólnych przedsięwzięć. Potencjał instytucjonalny polega przede wszystkim na wzajemnym zaufaniu, które jest podstawą udanych działań.

ZRÓŻNICOWANY POTENCJAŁ RELACJI SĄSIEDZKICH – identyfikowane w Strzelcach Krajeńskich więzi między sąsiadami są zróżnicowane. Mają szansę stać się korzystnym zasobem z punktu widzenia procesu rewitalizacji pod warunkiem odpowiedniego zaplanowania i realizacji działań animacyjnych.

WYSPOWY CHARAKTER ZAANGAŻOWANIA OBYWATELSKIEGO – świadomi, zaangażowani w sprawy ogółu obywatele stanowią mniejszość. Ich aktywność jest trudna do przecenienia. Może stanowić istotny wkład

w przedsięwzięcia rewitalizacyjne. Tworzą „wyspy” aktywności, które potrzebują poszerzenia i wzmocnienia. Właściwe spożytkowanie potencjału osób zaangażowanych będzie możliwe dzięki integracji wokół wspólnych zadań.

SYNERGIA KULTURY, EDUKACJI I ZMIAN INFRASTRUKTURALNYCH – istotnym potencjałem Strzelec Krajeńskich są przedsięwzięcia, które wskazują na możliwe wzajemne powiązanie działań z zakresu kultury i edukacji z trwałymi zmianami w zakresie infrastruktury. Bogata lokalna aktywność kulturalna może być wykorzystana do promocji planowanych i zrealizowanych przedsięwzięć „twardych”. Natomiast oddanie do użytku pomieszczeń na cele edukacyjno-kulturalne może sprzyjać kolejnym twórczym inicjatywom.



Fot. 18 Jedno z dwóch jezior znajdujących się na terenie miasta jest ciekawym terenem sprzyjającym rekreacji (fot. M. Kwiatkowski). Fot. 19 Z tyłu kamienic, w samym środku miasta, znajduje się sporo takich miejsc, które mieszkańcy zagospodarowali, nie dodają one uroku (fot. M. Kwiatkowski).

Główny cel

Wyprowadzenie obszaru rewitalizacji z sytuacji kryzysowej i poprawa warunków życia mieszkańców poprzez zintegrowane działania w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennej, technicznej i środowiskowej.

Strzelce Krajeńskie – DZIAŁANIA

Program Lokal dostępny od zaraz

Podmiot/podmioty realizujące: Gmina Strzelce Krajeńskie

Program polega na utworzeniu przez Gminę rejestru istniejących wolnych lokali handlowo-usługowych lub adaptacji takich pomieszczeń/miejsc, które po preferencyjnej cenie będą udostępniane osobom bezrobotnym i in. wykluczonym gotowym do uruchomienia działalności gospodarczej.

Program Praca w spółdzielni socjalnej

Podmioty realizujące:

- Gmina Strzelce Krajeńskie
- Organizacje pozarządowe
- Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
- Ośrodek Pomocy Społecznej
- Powiatowy Urząd Pracy

Prowadzenie podmiotu ekonomii społecznej będzie odbywało się w oparciu o osobistą pracę osób zatrudnionych z katalogu z ustawy o spółdzielniach. Prowadzenie działalności gospodarczej, społecznej i turystyczno-kulturalnej będzie miało miejsce na rzecz środowiska lokalnego oraz turystów. Prowadzenie działalności społecznie użytecznej będzie miało miejsce w sferze zadań publicznych, a szczególnie zakresie prowadzenia wypożyczalni sprzętu wodnego, kawiarni, animacji i prowadzenia sklepu z pamiątkami.

Poznań

Poznań – ZADANIA

Głównymi celami strategicznymi realizującymi wizję obszaru rewitalizacji Miasta Poznania będą:

- Zatrzymanie procesu depopulacji, wzmocnienie aktywności gospodarczych (szczególnie handlowo-usługowych), kulturalnych i społecznych, przywrócenie ciągłości struktur urbanistycznych i estetyki przestrzeni miejskiej, poprawa klimatu akustycznego i jakości powietrza (GPR Poznań 2017: 10).
- Wykorzystanie dużego potencjału rosnącej grupy osób starszych i podjęcie szerokich działań w celu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i pasywności tej grupy wiekowej mogą stać się impulsem dynamicznego rozwoju „srebrnej” i „białej” gospodarki w Poznaniu (52).

Cel 1. „Aktywność społeczna i kulturalna”

– przezwyciężenie zagrożenia degradacją społeczną poprzez aktywizację lokalnych społeczności w życiu obywatelskim, kulturalnym i gospodarczym.

Kierunki działań:

- 1.1** Włączenie mieszkańców w kształtowanie kierunków działań miasta poprzez opracowanie i aktualizowanie mapy potrzeb lokalnych.
- 1.2** Animacja i wsparcie działań aktywizujących życie społeczno-kulturalne i społeczno-gospodarcze.
- 1.3** Adaptacja na potrzeby działalności społeczno-kulturalnej istniejącej infrastruktury miejskiej, w tym tworzenie nowych placówek.
- 1.4** Stała dbałość o bezpieczeństwo i porządek publiczny, w tym o czystość, oraz egzekucja przepisów prawnych w tym zakresie.
- 1.5** Propagowanie porozumień współpracy społecznej między najemcami lokali użytkowych, właścicielami kamienic i lokatorami w celu realizacji funkcji gospodarczych, kulturalnych i rozrywkowych z uwzględnieniem prawa mieszkańców do spokoju i wypoczynku.

Poznań – DZIAŁANIA

Realizacja corocznego projektu ODMIENŃ SWOJE PODWÓRKO – organizowanego przez Urząd Miasta Poznania przy współpracy ekspertów i organizacji pozarządowych w celu bezpośredniego zaangażowania mieszkańców w aktywne działania na rzecz poprawy stanu zagospodarowania ich najbliższego otoczenia poprzez zazielenienie i urządzenie podwórek kamienic.

Pierwsza część projektu obejmuje wykłady i warsztaty projektowe dla mieszkańców oraz wspólną pracę w terenie, pod okiem ekspertów i zaproszonych gości – architektów, architektów krajobrazu, mających doświadczenie w realizacji projektów rewitalizacyjnych.

Druga część obejmuje działania w przestrzeni poszczególnych podwórek przy doradztwie eksperckim (165).

CENTRUM INICJATYW LOKALNYCH – program, dzięki któremu organizacje pozarządowe mogą prowadzić akcje wspierające działalność na rzecz mieszkańców Poznania w celu rozwoju społeczności lokalnej oraz promowania aktywności społecznej. Głównymi założeniami programu jest wspieranie inicjatyw mieszkańców Poznania oraz umożliwianie realizacji inicjatyw w różnych obszarach – kulturalnym, integracyjnym, sportowym czy społecznym (167)

Inicjatywy obywatelskie w zakresie aktywizacji i integracji społecznej oraz wsparcia infrastruktury przedsiębiorczości społecznej. Projekt ten przewiduje w szczególności:

- Utworzenie infrastruktury rozwoju dla podmiotów ekonomii społecznej, komplementarnie do celów rewitalizacji.
- Prowadzenie szerokiej działalności społecznej oraz gospodarczej (dot. przedsiębiorstw społecznych); – proponowanie rozwiązań obywatelskich ze wsparciem działań Miasta Poznania.
- Organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa społeczne, podmioty ekonomii społecznej w tym m.in. Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych.

Prognozowane rezultaty:

- Utworzenie 4 przedsiębiorstw społecznych – odpowiadających na realizację projektu oraz zapotrzebowanie wynikające z diagnozy.
- Utworzenie nowych miejsc pracy dla 20 osób.

INSTRUKCJA NR 4

INTERESARIUSZE REWITALIZACJI

Interesariuszami rewitalizacji są wszyscy ci, którzy mogą mieć na nią wpływ i ci, na których rewitalizacja może oddziaływać.

Ustawa o rewitalizacji akcentuje szczególną rolę mieszkańców obszaru rewitalizacji, wymienia ich na pierwszym miejscu wśród interesariuszy:

Interesariuszami rewitalizacji, zwanymi dalej ‘interesariuszami’ są w szczególności:

- 1) mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego;
- 2) mieszkańcy gminy inni niż wymienieni w pkt 1;
- 3) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą;;
- 4) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;
- 5) jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;
- 6) organy władzy publicznej;
- 7) podmioty (...) realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa.

(art. 2 ust. 2, Ustawa z dn. 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. z 2015 r., poz. 1777⁵)

⁵ <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001777>

INSTRUKCJA NR 5 KTO ODPOWIADA ZA REWITALIZACJĘ W GMINIE?

Za przygotowanie, koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia rewitalizacji odpowiadają władze gminy

Gminę, zgodnie z Ustawą o rewitalizacji (art. 3.1 ust 2, 3) obowiązują następujące zasady prowadzenia rewitalizacji:

1. Zasada jawności i przejrzystości
2. Zasada partycypacji – zapewnienie aktywnego udziału interesariuszy na każdym etapie
3. Zasada inkluzji – zapobieganie wykluczeniu mieszkańców obszaru rewitalizacji
4. Zasada projektowania uniwersalnego (dostępnego)
5. Zasada współpracy z innymi podmiotami

Zgodnie z art. 7 ust. 1 istotną rolę w procesie rewitalizacji powinien odgrywać Komitet Rewitalizacji jako organ opiniodawczo-doradczy:

Komitet Rewitalizacji stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełni funkcję opiniodawczo-doradczą wójta, burmistrza albo prezydenta miasta. (...)

(art. 7 ust. 1, Ustawa z dn. 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r., poz. 1777⁶)

⁶ <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001777>

INSTRUKCJA NR 6

PODSTAWY UMOWY PARTNERSTWA

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne będą realizowane w partnerstwach, dlatego warto przygotować propozycję umowy partnerstwa między stroną społeczną a gminą.

1. JAKĄ ROLĘ ODGRYWAJĄ PARTNERSTWA?

- Sprzyjają aktywizacji mieszkańców, ponieważ tworzą dla nich pole działania i współdziałania,
- Mobilizują władze do działań ukierunkowanych na rozwiązywanie wspólnych problemów,
- Mogą w efekcie podnieść potencjał procesu rewitalizacji (połączenie zasobów).

2. NA CZYM POLEGA WSPÓŁPRACA W RAMACH PARTNERSTWA?

- Powierzenie określonych zadań publicznych partnerom społecznym przez gminę na zasadzie umowy wieloletniej,
- Zaangażowanie nieformalnych grup mieszkańców przez realizatora projektu realizującego na zlecenie gminy zadanie publiczne dotyczące wspierania aktywności społecznej,
- Angażowanie interesariuszy ze szczególnym uwzględnieniem osób wymagających wsparcia.

3. JAKIE DZIAŁANIA NALEŻY WYKONAĆ, ABY PRZYGOTOWAĆ I WPROWADZIĆ W ŻYCIĘ UMOWĘ PARTNERSTWA?

- Zidentyfikować kluczowych partnerów,
- Przygotować niezbędne informacje i propozycje wspólnych działań,
- Zabezpieczyć środki,
- Przeprowadzić szkolenia pracowników i koordynatorów,
- Pozyskać partnerów (np. kontakty bezpośrednie, zaproszenia, fiszki projektowe),
- Przeprowadzić spotkania z partnerami z różnych sektorów, omówić propozycje działań i współpracy,
- Zaprosić do współpracy uczestników spotkań, proponując wykonanie określonych zadań,
- Sformalizowanie partnerstw (podpisanie umowy).

INSTRUKCJA NR 7 SPACERY BADAWCZE

Spacery badawcze (studyjne) są adekwatną techniką prowadzenia badań, konsultacji, a także interwencji społecznych w związku z rewitalizacją.

1. CZYM SĄ SPACERY BADAWCZE?

- Spacery badawcze to wywiady indywidualne i zbiorowe prowadzone w przestrzeni publicznej.
- Badacz i informator, nazywany tutaj przewodnikiem lub ekspertem, wspólnie przemieszczają się w celowo wybranym terenie, co stanowi okoliczność sprzyjającą pogłębieniu zrozumienia analizowanych zjawisk, procesów i prawidłowości.
- Informator jest nazywany tutaj przewodnikiem, ponieważ jest on zapraszany do pełnienia swojej roli jako znawca danego terenu lub jako ekspert w danej dziedzinie.

2. DLACZEGO WARTO WYKORZYSTAĆ TECHNIKĘ SPACERU BADAWCZEGO W REWITALIZACJI?

- Spotkanie w przestrzeni i w ruchu jest źródłem cennych inspiracji. Ułatwia ono dostrzeżenie niektórych zjawisk.
- Obserwacje prowadzone samodzielnie przez badacza mogą w wielu wypadkach nie prowadzić do odpowiednich odkryć.
- Sytuacja spaceru, zmieniający się krajobraz, pojawiające się na horyzoncie obiekty zachęcają do wypowiedzania się, do wymiany spostrzeżeń. Jest to również dobra okazja do konfrontacji opinii, na przykład na temat estetyki danego obiektu.
- Szczególnie inspirujące jest prowadzenie spacerów z osobami, których spojrzenia na zjawiska i procesy w danym obszarze się różnią, chociażby ze względu na profesję lub status społeczny.
- Wspólne zwiedzanie przestrzeni dotkniętej jakimiś problemami w większym stopniu niż zwykle, „stacjonarne” wywiady inspiruje do formułowania pomysłów dotyczących ewentualnych interwencji. Wskazana okoliczność wiąże się z drugim argumentem na rzecz spacerów badawczych.
- Spacery badawcze mogą stanowić w potrójnym sensie czynnik zmian. Mogą prowadzić, na przykład do zmiany samego badacza, jego zasobu informacji, a nawet podejścia do danego zagadnienia. W rezultacie spaceru badawczego może także dojść do zmiany w zakresie wiedzy i podejścia przewodnika.

- **Najważniejszą, oczekiwaną zmianą jest zmiana w sposobie funkcjonowania społeczności.** Spacerory badawcze, przeprowadzone zgodnie z przyjętymi założeniami, mogą stać się czynnikiem integracji społecznej i koordynacji różnorodnych działań na rzecz oczekiwanych zmian. W ich trakcie dochodzi bowiem do nawiązywania i wzmacniania kontaktów, które rozwijają współpracę między osobami, organizacjami i instytucjami, a także między sektorami. Można tę aktywność nazwać „sieciowaniem”.
- **Spacerory badawcze mogą również pełnić funkcje związane z sieciowaniem.** Badacz, na przykład świadomie, może dążyć do pełnienia roli pośrednika, dzięki któremu dochodzi do kontaktu, współpracy i w rezultacie do sprawniejszego działania instytucji. Nawet w małych społecznościach zdarza się, że osoby, które powinny się znać i ze sobą współpracować, nie mają ze sobą kontaktów. Przykładem są dość częste sytuacje w których instytucje i organizacje, które adresują swoją ofertę do tych samych klientów (podopiecznych), ale nie koordynują wspólnie swoich działań. Podczas spacerów badawczych dochodzi niekiedy do odkrycia i próby wypełnienia takich „luk międzyinstytucjonalnych”.
- **Spacerory mogą być także okazją do zbierania i przekazywania informacji na temat potrzeb osób i rodzin ze środowisk marginalizowanych.** Badacz, dzięki zdobytej w terenie wiedzy, może się przyczynić do podjęcia interwencji przez służby społeczne lub zapewnienia wsparcia ze strony organizacji pozarządowych.
- **Kolejne zadanie wiąże się z potrzebą stworzenia zespołu interesariuszy kontrolujących i wspierających merytorycznie przebieg procesów rewitalizacyjnych.** W świetle *Ustawy o rewitalizacji* istnieje formalny wymóg utworzenia Komitetu Rewitalizacji, które jest ciałem opiniodawczym i doradczym władz gminy. Spacerory badawcze są dobrą okazją do próby rekrutacji osób i instytucji do takiego właśnie grona.

3. JAK PRZEPROWADZIĆ SPACER BADAWCZY?

- **Ustalić cele i pytania badawcze.** W przypadku badań związanych z procesem rewitalizacji są to przede wszystkim **pytania dotyczące dostrzeganych w danej przestrzeni portencjałów**, a więc właściwości, które mogą odegrać korzystną rolę w procesie zmian. Równie ważnym celem jest **ustalenie deficytów dostrzeganych w obserwowanym terenie oraz próba uzyskania i zestawienia formułowanych w trakcie**

spacerów propozycji rozwiązań występujących tu problemów i wykorzystania wskazanych potencjałów.

- **Ustalić obszary, w których będą prowadzone spacery.** Dobrym rozwiązaniem jest zaplanowanie przez badacza trasy i najważniejszych jej („obowiązkowych”) punktów. Chodzi o takie miejsca, na które chcielibyśmy spojrzeć z różnych perspektyw. Poza stałą trasą i „obowiązkowymi” punktami warto poprosić przewodników o wskazanie i odwiedzenie takich miejsc, które pierwotnie nie zostały ustalone w planie spaceru, ale które z różnych powodów wydają się ważne.
- **Wybrać porę spacerów.** W niektórych przypadkach ma ona istotne znaczenie. Im bardziej sposób korzystania z danej przestrzeni zmienia się w ciągu dnia (lub dni tygodnia) tym istotniejszy jest wybór pory spaceru. Dobrym przykładem jest badanie obejmujące zagadnienie obecności i proporcji na danym terenie różnorodnych uczestników ruchu drogowego (pieszych, rowerzystów, pojazdów prywatnych i publicznych). To zjawisko ma przeważnie charakter fazowy i aby je odpowiednio zbadać należy zorganizować spacer w różnych porach dnia.
- **Przygotować zespół i narzędzia.** Badacz może działać indywidualnie, jednak optymalnym rozwiązaniem wydaje się praca w parach. Daje to szansę podziału zadań, gdzie jedna osoba koncentruje się na dialogu z przewodnikiem, a druga na kwestiach bardziej technicznych (notatki, fotografie). Ważnym elementem spacerów badawczych jest utrwalanie obserwowanych obiektów na fotografiach. Oprócz aparatu fotograficznego, ważnym narzędziem jest notatnik i ewentualnie dyktafon. Warto też pamiętać o zabezpieczeniu w postaci parasola. Wcześniej, oczywiście, korzystając z ogólnych założeń, celów, mając też opracowaną trasę i punkty „obowiązkowe”, ustalamy listę poszukiwanych informacji i opinii. To jest podstawa zadawanych przewodnikowi pytań.
- **Wybrać odpowiednich przewodników.** Według jakich zasad należy dokonywać wyboru? Po pierwsze, należy zadbać o to, by reprezentowali oni różne dziedziny aktywności (środowisko, infrastruktura, gospodarka, sprawy społeczne, kultura) i sektory życia społecznego (sektor publiczny – urzędy, szkoły, sektor prywatny – biznes organizacje przedsiębiorców, sektor społeczny – stowarzyszenia, fundacje, grupy nieformalne, lokalni liderzy). Po drugie, ważne jest, by przewodnicy reprezentowali różne punkty widzenia, aby, na przykład, ich skład nie ograniczał się do grona zwolenników lub krytyków lokalnej władzy. Korzystne jest dotarcie zarówno lide-

rów formalnych jak i nieformalnych, do entuzjastów jak i przeciwników rewitalizacji. Dzięki zastosowaniu zasady różnorodności uzyskamy szansę na konfrontację, dialog i uzgadnianie odmiennych punktów widzenia.

(na podstawie Kwiatkowski 2016: 137–148)

INSTRUKCJA NR 8 FISZKA PROJEKTOWA W PROGRAMIE REWITALIZACJI

Fiszka projektowa w programie rewitalizacji jest odpowiednio uporządkowanym zestawem informacji na temat planowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

FISZKI POWINNY ZAWIERAĆ NASTĘPUJĄCE INFORMACJE:

- nazwę / tytuł przedsięwzięcia,
- nazwy podmiotów, które mają go realizować,
- prognozowane rezultaty,
- syntetyczny opis planowanych do podjęcia zadań i działań,
- lokalizacja (miejsce realizacji danego projektu),
- szacowana wartość projektu/przedsięwzięcia rewitalizacyjnego,
- sposób oceny (zmierzenia) efektów realizacji przedsięwzięć/projektów w odniesieniu do przyjętych celów programu.

Poniżej przedstawiono dwie fiszki projektowe z programu rewitalizacji w gminie Strzelce Krajeńskie

Warto zwrócić uwagę na następujące kwestie:

- wzajemne powiązania poszczególnych projektów (komplementarność),
- ścisłe powiązanie aspektów społecznych z gospodarczymi, środowiskowymi i infrastrukturalnymi,
- duża liczba podmiotów realizujących, reprezentujących różne sektory, partnerów we współpracy międzysektorowej.

Przedsięwzięcie I.3

Tytuł	Program Praca w spółdzielni socjalnej
Podmiot/podmioty realizujące	Gmina Strzelce Krajeńskie Organizacje pozarządowe Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Ośrodek Pomocy Społecznej Powiatowy Urząd Pracy
Miejsce prowadzenia projektu	Prowadzenie działalności: działka nr 647, 646/2 oraz Baszta Czarownic ul. Zachodnia 11; siedziba: ul. Zachodnia 11, Strzelce Krajeńskie
Krótki opis	Prowadzenie podmiotu ekonomii społecznej będzie odbywało się w oparciu o osobistą pracę osób zatrudnionych z katalogu z ustawy o spółdzielniach. Prowadzenie

	działalności gospodarczej, społecznej i turystyczno-kulturalnej będzie miało miejsce na rzecz środowiska lokalnego oraz turystów. Prowadzenie działalności społecznie użytecznej będzie miało miejsce w sferze zadań publicznych, a szczególnie zakresie prowadzenia wypożyczalni sprzętu wodnego, kawiarni, animacji i prowadzenia sklepu z pamiątkami.
Zakres realizowanych zadań	Współpraca z Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej w celu powołania spółdzielni socjalnej. Promowanie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych w celu ułatwienia dostępu do zatrudnienia.
Szacunkowa wartość projektu	130 000,00 zł
Okres realizacji	2017–2018
Źródła finansowania	Budżet Gminy Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020 Powiatowy Urząd Pracy
Zgodność z celami Programu	Zgodność z celem 1 ZMNIEJSZENIE SKALI WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO POPRZEZ AKTYWIZACJĘ SPOŁECZNO-ZAWODOWĄ I ROZWÓJ LOKALNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI Kierunek działań: 1.2 wzmocnienie lokalnej gospodarki, utrzymanie istniejących i tworzenie nowych miejsc pracy
Prognozowane rezultaty i sposób ich oceny	– zwiększenie liczby nowych podmiotów ekonomii społecznej – zwiększenie liczby nowych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym – zwiększenie motywacji do wejścia w rynek pracy w sposób alternatywny Sposób oceny – analiza danych statystycznych i badania społeczne
Projekty komplementarne	Gruntowna modernizacja budynku po byłej wypożyczalni sprzętu wodnego oraz terenu wokół jeziora Górnego w Strzelcach Krajeńskich z przeznaczeniem na miejsce aktywności i wypoczynku. Modernizacja budynku przy ul. Zachodniej nr 11 z przeznaczeniem na Ośrodek Kultury Społecznej.

Przedsięwzięcie I.6

Tytuł	Gruntowna modernizacja budynku po byłej wypożyczalni sprzętu wodnego oraz terenu wokół jeziora Górnego w Strzelcach Krajeńskich z przeznaczeniem na miejsce aktywności i wypoczynku
Podmiot/podmioty realizujące	Gmina Strzelce Krajeńskie, ZHP Strzelce, Strzelecki Ośrodek Kultury
Miejsce prowadzenia projektu	Strzelce Krajeńskie, działka nr 647, 646/2
Krótki opis	Projekt ma na celu nadać budynkowi nowe funkcje społeczne, gospodarcze, kulturalne i turystyczne. Ośrodek będzie prowadzony przez spółdzielnię socjalną podmiotów prawnych (powiązanie z działaniem powyższym), a jego działalność będzie obejmowała: <ul style="list-style-type: none"> – prowadzenie punktu gastronomicznego – wypożyczalni sprzętu wodnego – warsztatów edukacyjnych – organizacje staży zawodowych dla uczestników CIS.
Zakres realizowanych zadań	<ul style="list-style-type: none"> – remont, modernizacja i wykonanie przyłączy, – remont i modernizacja fundamentów, łącznie z izolacjami, – remont, modernizacja i wymiana elementów konstrukcyjnych budynku, – remont i modernizacja elewacji budynku, – przebudowa układu funkcjonalnego budynku, – remont, modernizacja, wymiana i wykonanie nowych instalacji budynku.
Szacunkowa wartość projektu	500 000,00 zł
Okres realizacji	2016–2023
Źródła finansowania	Budżet Gminy Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020 Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
Zgodność z celami Programu	Zgodność z celem 1. ZMNIEJSZENIE SKALI WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO POPRZEZ AKTYWIZACJA SPOŁECZNO-ZAWODOWĄ I ROZWÓJ LOKALNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI. Kierunek działań:

	1.4 efektywne wykorzystanie bazy lokalowej i gruntu nad jeziorem Górnym na rzecz zmniejszenia skali bezrobocia.
Prognozowane rezultaty i sposób ich oceny	<ul style="list-style-type: none"> – poprawa obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach – zwiększenie obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami – wzrost liczby osób korzystających z zasobów obiektu objętych wsparciem <p>Sposób oceny – analiza danych statystycznych i badania społeczne</p>
Projekty komplementarne	Program Praca w spółdzielni socjalnej. Modernizacja budynku przy ul. Zachodniej nr 11 z przeznaczeniem na Ośrodek Kultury Społecznej.

INSTRUKCJA NR 9 PRACOWNIA SPÓJNOŚCI

Pracownia spójności to forma organizacyjna, która jest odpowiedzialnością na potrzeby rozwojowe gmin i sektora obywatelskiego, w tym sektora ekonomii społecznej i interesariuszy rewitalizacji.

DLACZEGO SPOŁECZNOŚCIOM LOKALNYM POTRZEBNE SĄ PRACOWNIE SPÓJNOŚCI?

- Działalność poszczególnych instytucji i organizacji na terenie gmin ma najczęściej charakter nieskoordynowany, co powoduje rozproszenie zasobów i osłabienie spójności.
- Zróżnicowane inicjatywy (często o charakterze krótkotrwałym, projektowym) na rzecz rozwoju gmin dotyczą różnych aspektów ich funkcjonowania, brakuje często spojrzenia całościowego, kompleksowego, dającego szansę trwałego, spójnego rozwoju.
- Współpraca międzysektorowa, która jest niezbędnym warunkiem trwałego rozwoju gminy, wymaga wzmocnienia.
- Rewitalizacja jako proces z założenia złożony, wieloaspektowy, kompleksowy, wymaga często zewnętrznego wsparcia merytorycznego i organizacyjnego.
- Pracownia Spójności jako międzygminna inicjatywa o charakterze diagnostyczno-interwencyjnym, skupiająca badaczy, działaczy społecznych z danego obszaru i ekspertów zewnętrznych miałaby za zadanie monitorować i wspierać proces spójnego rozwoju gmin. Rewitalizacja może być dobrym punktem wyjścia w działaniach na rzecz spójności lokalnej.

JAKIE ZADANIA MOGŁABY WYKONYWAĆ PRACOWNIA SPÓJNOŚCI W ODNIESIENIU DO PROCESU REWITALIZACJI I WŁĄCZENIA DO NIEGO PRZEDSIĘBIORCZOŚCI SPOŁECZNEJ?

- Stworzyć „listę białych plam” na mapie rewitalizacji gmin. Zidentyfikować gminy, które mimo występujących w nich kumulacji stanów kryzysowych, nie podjęły lub podjęły bez sukcesu próbę stworzenia programu rewitalizacji.
- Przeprowadzić analizę uchwalonych programów rewitalizacji pod kątem uwzględnienia celów społecznych, zakresu przewidzianej w nich partycypacji społecznej i planowanego wykorzystania narzędzi z zakresu ekonomii społecznej.

- Organizować zespoły zadaniowe na poziomie gmin, grup gmin lub powiatów („Lokalne Pracownie Spójności”) oferujące gminom i interesariuszom rewitalizacji (w tym podmiotom ekonomii społecznej i organizacjom pozarządowym) wsparcie w przypadku braku programu lub deficytu uspołecznienia przedsięwzięć rewitalizacyjnych.
- Monitorować stan, zakres i jakość uspołecznienia przedsięwzięć rewitalizacyjnych w gminach, w których zidentyfikowano kumulację stanów kryzysowych.
- Udzielać wsparcia merytorycznego w tworzeniu programów rewitalizacji i/lub włączaniu partnerów społecznych do trwających już przedsięwzięć rewitalizacyjnych.
- Wspierać partnerów społecznych zaangażowanych w proces rewitalizacji w środowiskach wiejskich (m.in. OWES, LGD) w zakresie koordynacji działań i współpracy z gminami.
- Upowszechniać dobre praktyki i szkolić interesariuszy w zakresie partycypacyjnego i inkluzyjnego podejścia do rewitalizacji oraz włączania przedsiębiorczości społecznej w proces rewitalizacji.

Działaniami z zakresu animowania tworzenia i prowadzenia Pracowni Spójności na poziomie gmin oraz współpracy pomiędzy nimi mogą zająć się Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej (w ramach zadań związanych z koordynacją i animacją ekonomii społecznej w regionie). Pracownie Spójności mogą być dla ROPS-ów zadaniem związanym ze wspieraniem włączania ekonomii społecznej w działania rewitalizacyjne, pokazywaniem połączeń i możliwości w tym zakresie oraz wspierania współpracy różnych interesariuszy ważnych z punktu widzenia ekonomii. Rola ROPS-u może więc być tu inicjująca (na poziomie zawiązywania współpracy), ale także wspierająca w dalszym procesie (wspieranie rozwijania działań Pracowni Spójności, wiedza ekspercka, doradztwo, szkolenia).

Swoją rolę powinien mieć tu także OWES prowadzący działania animacyjne na rzecz rozwoju sektora ekonomii społecznej, na przykład poprzez animowanie procesu tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej, które mogą być włączone w działania rewitalizacyjne w danej gminie, wspieranie JST w zakresie planowania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych i zakupów podprogowych, zlecenia zadań publicznych w zakresie działań rewitalizacyjnych z uwzględnieniem podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych, jako realizatorów tych zleceń.

Bibliografia

- Boryczka E.M. (2015), *Współpraca sektora publicznego, prywatnego i społecznego w procesie rewitalizacji obszarów centralnych polskich miast*, Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Nr 391, Gospodarka lokalna w teorii i praktyce, Wrocław.
- Czyżewska A. (2010), *Jak planować proces rewitalizacji społeczno-gospodarczej przestrzeni miejskiej?* Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=10&ved=0ahUKEwiAwcqo9NzaAhUpBMAKHbZ3C8gQFghZMAk&url=http%3A%2F%2Fpartycypacjaobywatelska.pl%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F08%2Fjak-planowac-rewitalizacje.pdf&usg=AOvVaw1qBqtKwjx4zksNGNDvNVad> (dostęp: 26.04.2018)
- Frątczak-Müller J. (2016), *Działania pozorne w programowaniu strategicznym jednostek samorządu terytorialnego*, „Zoon Politikon” 7, s. 257–278.
- Herbst K. (2008), *Społeczny sens rewitalizacji*, Seria „Ekonomia społeczna. Teksty” nr 3/2008.
- Kośut B., Ciesiółka P., Kudlak R. (2017), *Działania rewitalizacyjne w miastach województwa wielkopolskiego w latach 1999–2015 oraz ich efekty*, Studia Regionalne i Lokalne, Nr 2(68).
- Kwiatkowski M. (2016), *Exploratory Walks as an Example of Networking Research*, „Rocznik Lubuski”, Tom 42, cz. 2a, s. 137–148.
- Kwiatkowski M. (2017), *Partycypacyjny model rewitalizacji i jego przeciwnicy*, w: Bazuń D., Kwiatkowski M. (red.), *Rewitalizacja. Podejście partycypacyjne*, Warszawa: Oficyna Naukowa, s. 15–32.
- Leszkowicz-Baczyński J. (2017), *Budżet obywatelski jako impuls miejskich procesów rewitalizacyjnych* w: Bazuń D., Kwiatkowski M. (red.), *Rewitalizacja. Podejście partycypacyjne*, Warszawa: Oficyna Naukowa, s. 33–54.
- Mliczyńska-Hajda D. (2013), *Programowanie rewitalizacji a proces zmiany miasta – z perspektywy doświadczeń w partycypacyjnym planowaniu zagospodarowania przestrzennego w wybranych polskich miastach*, „Studia Miejskie” tom. 12, s. 119–134.
- Mielczarek-Żejmo A. (2017), *Odgórnie czy oddolnie? Realizacja idei rewitalizacji w Słubicach*, w: Bazuń D., Kwiatkowski M. (red.), *Rewitalizacja. Podejście partycypacyjne*, Warszawa: Oficyna Naukowa, s. 127–146.
- Opalińska A. (2017), *Idea „bottom up” w Zielonej Górze*, w: Bazuń D., Kwiatkowski M. (red.), *Rewitalizacja. Podejście partycypacyjne*, Warszawa: Oficyna Naukowa, s. 114–126.
- Przywojska J. (2016), *Rewitalizacja miast. Aspekt społeczny*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Rewitalizacja społeczna od aktywizacji do rozwoju lokalnego* (2011), B. Skrzypczak (red. meryt.) W. Łukowski (red. naukowa), Radom: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy.
- Szczepański M., Śliz A. *Rewitalizacja i mobilizacja społeczna* (w:) *Rewitalizacja społeczna od aktywizacji do rozwoju lokalnego*. <http://efs.slaskie.pl/zalaczniki/2012/01/10/1326183521.pdf>. (dostęp: 23.06.2018).

Wykaz zastosowanych skrótów

ES	–	ekonomia społeczna
GPR	–	gminny program rewitalizacji (przygotowany i realizowany zgodnie z ustawą o rewitalizacji z 2015 r.)
IZ RPO	–	instytucja zarządzająca regionalnymi programami operacyjnymi
KPRES	–	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
LPR	–	lokalny program rewitalizacji (przygotowany i realizowany zgodnie z Wytycznymi Ministerstwa Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020)
MGOPS	–	miejsko-gminny ośrodek pomocy społecznej
NGO	–	ang. non-governmental organization – organizacja pozarządowa
OPS	–	ośrodek pomocy społecznej
OWES	–	ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
PCPR	–	powiatowe centrum pomocy rodzinie
PES	–	podmiot ekonomii społecznej
PR	–	program rewitalizacji
PS	–	przedsiębiorstwo społeczne
RKRES	–	regionalny komitet rozwoju ekonomii społecznej
ROPS	–	regionalny ośrodek polityki społecznej
SIRES	–	Spójna integracja regionalna ekonomii społecznej

Publikacja „Jak włączać ekonomię społeczną w proces rewitalizacji” autorstwa Mariusza Kwiatkowskiego jest bardzo interesującym przykładem poradnika, który w przystępnej i praktycznej formie przedstawia wzajemne przenikanie się narzędzi i mechanizmów ekonomii społecznej oraz rewitalizacji. Potrzeba ukazania powiązania tych obszarów jest ogromna ponieważ mimo podobnych celów i założeń (integracja społeczna, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, ożywienie potencjałów lokalnych) wykorzystanie przedsiębiorczości społecznej w rewitalizacji jest zaskakująco niewielkie.

Zarówno w praktyce zarządzania publicznego, jak i w świadomości społecznej istnieją, często niewidzialne, bariery utrudniające zespolenie tych dwóch nurtów pobudzania rozwoju lokalnego. Oddziela je niewidzialny mur, który znalazł się symbolicznie na okładce tej publikacji. Autor stara się zdemaskować powody tej sytuacji wskazując m. in. na nadmiernie centralistyczne sterowanie procesem rewitalizacji, skoncentrowanie instrumentów wsparcia na klasycznie rozumianym biznesie, a przede wszystkim kryzys zaufania, zarówno pionowego (mieszkańcy – władze), jak i poziomego (między mieszkańcami i grupami mieszkańców). Remedium na tę sytuację Mariusz Kwiatkowski upatruje w działaniach edukacyjnych skierowanych do wszystkich interesariuszy rewitalizacji.

Omawiany poradnik jest edukacyjnie skonstruowaną próbą wyłożenia racji o potrzebie włączenia ekonomii społecznej w proces rewitalizacji, a także znalezienia języka i formy by przedstawiane argumenty i porady mogły zostać rozważone, a także zastosowane w praktyce.

Dr hab. Bohdan Skrzypczak,
Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji,
Uniwersytet Warszawski (*fragment recenzji*)

DES | Departament Ekonomii
Społecznej i Solidarnej

